

VESAYET MEKTUPLARI:

1950 ve 60'lı Yıllarda Türk ve ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar

Aziz ÇELİK*

ÖZET: 1950'li yıllarda başlayan ABD sendikacılığının Türkiye'ye yönelik ilgisi, 1960'lı yıllarda artarak devam etti. Dahası ABD sendikacılığı 1960 yıllarda Türkiye sendikacılığı üzerinde ciddi bir etki alanı elde etti. DP döneminde Türk-İş'in ICFTU üyeliğine izin verilmese ve uluslararası sendikal ilişkiler ağır bir kısıtlamaya tabi tutulsa da, Türk sendikacılar ile ABD'li sendikacılar arasında 1950'lerin başlarından itibaren sık sık yazışmalar yapıldı. 1960'larda ise Türk-İş ile AFL-CIO ve AID arasında yoğun ilişkiler yaşandı. Bu tebliğde ele alacağımız yazışmalar, aralarında Şaban Yıldız, Seyfi Demirsoy ve Rıza Kuas'ın da yer aldığı Türk sendikacılarla, aralarında George Meany, Jay Lovestone ve Irving Brown gibi soğuk savaşta ABD dış politikasında da önemli roller oynamış AFL-CIO'nun tanınmış isimleri arasında yapıldı.

Bu çalışmada, kongre davetlerinden, Türkiye'deki sendikal durumu anlatan mektuplara, övgü mektuplarından kişisel isteklere, bilgi ihtiyacından yardım isteklerine, Noel kutlamalarından şikayet mektuplarına kadar çok geniş bir yelpazeye yayılan bu mektupların değerlendirilmesi yapılacak. Mektupların biçimsel özellikleri, metin analizi, arka planı ile mektuplarda kullanılan söylem ve ifadeler irdelenerek mektupları yazanların sendikal ve kişisel dünyaları ile mektupların yazıldıkları dönemin özelliklerinin anlaşılması hedeflenmektedir.

Bugüne değin bilinmeyen bu mektuplar, Türkiye-ABD sendikal ilişkilerine başka bir pencereden bakmamıza olanak sağlayacaktır. Türk-İş'in 1950 ve 1960'lı yıllara ilişkin arşivleri yok edildiği için Türkiye'de bulmanın neredeyse imkansız olduğu bu mektuplar ABD arşivlerinden sağlanmıştır. AFL-CIO'nun arşivlerinde yer alan bu yazışmalar dönemin sendikacılarının kişisel özellikleri yanında bir dönemin sendikal ilişkilerinin arka planının daha net görülmesine de

---

* Yar. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

yardım edecektir. Dahası bu mektuplar Türkiye ve ABD sendikacıları arasındaki ilişkilerin eşit ilişkiler olarak kurulmadığını ve Türk sendikacıların ABD’li sendikacı ve sendikal örgütleri üstleri olarak algıladığını göstermektedir. Mektuplar soğuk savaş sendikacılığı ve ABD sendikacılığın müdahaleleri açısından da önemli ip uçları sunuyor.

Anahtar kelimeler. Sendikacılık, ABD Sendikacılığı, Türk-İş, AFL-CIO

Paternalistic Letters: Correspondences Between Turkish and US Trade Unionists During 1950’s and 60’s.

ABSTRACT: The US trade unionism’s interest towards Turkey that occurred in 1950’s continued increasingly in 60’s. Moreover, the Turkish trade unionism came under the influence of the US trade unionism profoundly in 1960’s. In 1950’s, DP rule did not allow Turk-Is to become a member of ICF TU and restricted Turkish trade unions’ international relations severely. Against all difficulties, Turkish and US trade unionists corresponded even in early 50’s. In 1960’s, it was established intensive relations between Türk-İş and AFL-CIO. Letters we explore in this essay corresponded between Turkish trade unionists including Seyfi Demirsoy and Rıza Kuas; and the US trade unionists including George Meany, Jay Lovestone and Irvin Brown, who were AFL-CIO’s major figures and played crucial role in terms of US foreign policy during the cold war. In this essay, these letters, which extended in a wide range including letters about the Turkish trade unionism, complimentary letters, personal demands, information, Noel’s cards and complaint letters, etc. are analysed. Since there are no archival sources regarding 50’s and 60’s in Türk-İş, many letters have been supplied from the US archives. In order to understand the specifications and trade union approaches of the period we will try to make content, background and discourse analysis. The correspondences have been unknown up to now may contribute discussions on the Turkish-US trade union relations. Moreover, the correspondences show that the relations between Turkish and US trade unionists were not equal and Turkish trade unionists were subordinated to their US correspondents. The correspondences also gave new tangible clues in terms of the cold war trade unionism and interventions of the US trade unionism.

Key words: Trade unionism, US trade unionism, Türk-İş, AFL-CIO

1. Giriş

Türkiye sendikacılığının gelişiminde ve yönelimlerinde ABD sendikacılığının etkisi konusu sendikal yazında önemli bir yer tutmaktadır. Türk-İş'in kuruluşundan ve benimsediği sendikal politikalara kadar geniş bir alanda ABD sendikacılığının etkisi, bu etkinin düzeyi ve derinliği önemli tartışmalara konu olmuştur.¹ Bilindiği gibi 1950'li yıllarda başlayan ABD sendikacılığının Türkiye sendikacılığına yönelik ilgisi ve etkisi, 1960'lı yıllarda artarak devam etti.

Demokrat Parti (DP) döneminde Türk-İş'in ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) üyeliğine izin verilmese ve uluslararası sendikal ilişkiler ağır bir kısıtlama altında olsa da, Türk sendikacılar ile ABD'li sendikacılar arasında 1950'lerin başlarından itibaren ilişkiler kuruldu ve çok sayıda yazışma yapıldı.² 1960'larda ise Türk-İş ile ABD sendikal konfederasyonu AFL-CIO (American Federation of Labor-Congress of Industrial Organisations-Amerikan Emek Federasyonu ve Sanayi Örgütleri Kongresi) ve AID (Agency for International Development) arasında yoğun ilişkiler yaşanmıştır.³

Çalışmada ele alacağımız yazışmalar, aralarında Seyfi Demirsoy, Şaban Yıldız, Rıza Kuas ve İsmail İnân'ın da yer aldığı Türk sendikacılar ile, aralarında George Meany, Jay Lovestone ve Irving Brown gibi Soğuk Savaş döneminde ABD dış politikasında önemli roller oynamış AFL-CIO'nun tanınmış sendikacıları arasında yapılmıştır. Kongre davetlerinden, Türkiye'deki sendikal durumu anlatan mektuplara, övgü mektuplarından kişisel isteklere, bilgi ihtiyacından yardım isteklerine, Noel kutlamalarından şikâyet mektuplarına kadar çok geniş bir

¹ Bu çalışmada ABD sendikacılığın Türkiye sendikacılığı üzerindeki etkileri konusuna ve bu konudaki tartışmalara girilmeyecektir. Bu konudaki tartışmalar için şu çalışmalara bakılabilir: (Işıklı, 1979; Koç, 1986; Güngör, 1994 ve Çelik, 2009).

² DP hükümeti yaygın kanaatin aksine ABD, Britanya, Arjantin ve ICFTU'dan kaynaklı sendikal ilişki ve müdahalelere sıcak bakmamış, hoşnutsuz olduğunu açıkça hissettirmiş ve bunları engelleyici tutum takınmıştır. Bu tutum Türk-İş'in ve sendikaların ICFTU ve diğer uluslararası kuruluşlara üyeliklerine izin verilmemesi ile birlikte değerlendirildiğinde, DP'nin ister ABD ister Avrupa sendikacılığı ile olsun, Türk sendikalarının uluslararası bağlarının güçlenmesinden hoşlanmadığı ve bu bağlara kuşkuyla yaklaştığını göstermektedir. Bu çerçevede Arjantin Çalışma Ataşesi F. Moggia sınır dışı edilmiş ve ICFTU temsilcisi F. G. Miller ile AFL Türkiye temsilcisi H. Kirsch'in sendikal konularındaki çalışmalarından rahatsızlık duyan hükümet bu iki temsilciyi de sınır dışı etmek için girişimlerde bulunmuştur. Ancak diplomatik sorunlar yaratması olasılığı nedeniyle bu sınır dışı etme işlemlerinden vazgeçildiği anlaşılmaktadır (Çelik, 2009).

³ AID Marshall Planı'nın yürütümüyle ilgili ABD Dışişleri Bakanlığı kuruluşudur. Marshall Planı (1948-1951) yılları arasında Economic Cooperation Administration (ECA), 1951-1953 yılları arasında Mutual Security Agency (MSA), 1953-1955 yılları arasında Foreign Operations Administration (FOA) ve 1955-1961 yılları arasında International Cooperation Administration (ICA) tarafından yürütüldü (Boel, 2003).

yelpazeye yayılan bu mektuplardan örnekler ele alınacak ve değerlendirilecektir. Mektupların biçimsel özellikleri, metin analizi, arka planı ile mektuplarda kullanılan söylem ve ifadeler irdelenerek mektupları yazanların sendikal ve kişisel dünyaları ile mektupların yazıldıkları dönemin sendikal özelliklerinin anlaşılması hedeflenmektedir. Çalışmada zaman zaman kişisel içerik taşıyan kimi mektuplara da yer verilecektir. Mektup ve yazışmaların üzerinden 50-60 yıla yakın zaman geçmiş olması ve muhatapların neredeyse tümünün hayatta olmaması nedeniyle bu mektupları ele almanın kişisel mahremiyet açısından sorun yaratmayacağını düşünüyoruz.

Bugüne değin bilinmeyen bu mektuplar, Türkiye-ABD sendikal ilişkilerine başka bir pencereden bakmamıza yardım edebilir. ABD sendikacılığının Türkiye üzerindeki etkisi konusunda oldukça farklı değerlendirmelere rastlanmaktadır. Zaman zaman ABD etkisinin özellikle DP yılları açısından abartıldığı, Türk sendikacıların pasif-edilgen unsurlar olarak betimlendiği ve hatta bu etkinin tahrif edildiği görülmektedir.⁴ Ele alacağımız mektup ve yazışmaların Türk ve ABD sendikacıları arasındaki ilişkilerin daha gerçekçi yönleriyle anlaşılmasına katkı yapacağını umuyoruz.

Türk-İş'in 1950 ve 1960'lı yıllara ilişkin arşivleri yok edildiği için Türkiye'de bulmanın neredeyse imkânsız olduğu bu mektupların büyük bölümü AFL-CIO arşivlerinden sağlanmıştır. AFL-CIO'nun arşivlerinde yer alan bu yazışmalar dönemin sendikacılarının kişisel özellikleri yanında bir dönemin sendikal ilişkilerinin arka planının daha net görülmesine de yardım edecektir. Dahası bu mektuplar Türkiye ve ABD sendikacıları arasındaki ilişkilerin eşit ilişkiler olarak kurulmadığını ve Türk sendikacıların ABD'li sendikacı ve sendikal örgütleri üstleri olarak algıladığını göstermektedir. Mektuplar Soğuk Savaş dönemi sendikacılığı ve

---

⁴ Örneğin Bulgar gazeteci ve araştırmacı Şişmanov'un *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi Kısa Tarihi (1908-1965)* adlı çalışmasında Türk-İş'in kuruluşuna ilişkin abartılı ve üstelik herhangi bir kaynağa dayanmayan iddialara yer verilmektedir (1990; 165-167): "Uzun görüşmelerden sonra hükümet [DP hükümeti] işçi sendikaları konfederasyonunun kurulmasına ve Batıdaki Amerikan tipi sarı sendikaların izlediği antikomünist politikanın benimsenmesi koşuluyla, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu ile bağlantıya girilmesine izin verir. Hükümet bir yandan da, Türkiye'deki sendika hareketine antikomünist bir öz-temel kazandırılabilmesi için, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonundan ve Amerikan tipi sarı sendikaların yöneticilerinden yardım ister."

Çalışmasını esasen ikincil kaynaklara dayalı olarak yapan ve pek çok ciddi iddia konusunda kaynak belirtmeyen Şişmanov, DP hükümetinin uzun görüşmelerden sonra konfederasyon kuruluşuna izin verdiğini yazmaktadır. Oysa sendika birlikleri ve üst örgütleri kurmak izne tabi değildi. Ayrıca hükümetle bu konuda görüşmeler yapıldığına dair bir kayda Şişmanov'un çalışmasında da, başka kaynaklarda da rastlanmamaktadır. Yine Şişmanov, ICFTU ile bağlantıya girilmesine izin verildiğini yazmaktadır. Oysa ICFTU temsilcilerinin Türkiye'yi ziyareti dışında bir ilişkiye izin verilmemiştir. Şişmanov'un iddiasının aksine DP, ICFTU'dan ve ABD sendikalarından yardım istemek bir yana, bunların Türk-İş ile temasından sürekli kuşku duymuştur (Çelik, 2009).

ABD sendikacılığın diğer ülke sendikalarına müdahaleleri açısından da önemli ipuçları sunuyor.

Bu çalışmada mektupları yazan sendikacıların portelerini, yazışmaların biçimsel ve içeriksel analizini yapmaya ve bu mektuplar dolayısıyla ABD ve Türkiye sendikacılığı arasındaki ilişkileri ve Türkiye sendikacılığı üzerinde ABD etkisi sorununu değerlendirmeye çalışacağız.

2. Yok Edilen Sendikal Arşivler

Türkiye emek tarihi yazımında önemli sorunlardan biri arşivlerin yetersizliği olarak ön plana çıkmaktadır. Emek tarihine ilişkin belgeler biriktirilmemiş, saklanmamış veya saklananlara özen gösterilmemiş, heba edilmelerine göz yumulmuştur. Bu konuda bir kaç örnek vermek yeterince açıklayıcı olacaktır. Türkiye'nin en eski ve en büyük işçi örgütü Türk-İş'in arşivi yok edildiği için, Türk-İş'in 1980 öncesine yazışmalarını bulmak mümkün olmamıştır. Türk sendikacıların ABD'li sendikalara yazdığı mektuplara ve Noel kartlarına dahi ABD arşivlerinde ulaşmak mümkün iken, Türk-İş'in döneme ilişkin kurumsal yazışmalarını bulmak imkânsızdır. Ancak bu durum sadece Türk-İş'e özgü değildir. Türkiye'nin eski ve köklü sendikalarından, DİSK'in kurucu ve lokomotif sendikası T. Maden-İş'in arşivi de yok edilmiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında faaliyetleri durdurulan sendikalar arasında yer alan T. Maden-İş arşivine İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından el konulmuştu. DİSK ve bağlı sendikaların 1991'de faaliyetlerine yeniden başlamalarıyla birlikte DİSK ve bağlı sendikaların arşivleri DİSK'e iade edildi. DİSK Genel Merkez arşivi ve bağlı bazı sendika arşivleri DİSK tarafından korunurken T. Maden-İş kendi arşivini alarak kendi binalarından birine koymuş ancak daha sonra bu binanın kiraya verilmesi sırasında arşiv korunamamıştır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda T. Maden-İş arşivinin akıbetini tam olarak öğrenemedik. Ancak T. Maden-İş arşivinin sendikaya ait binanın kiraya verilmesi sırasında atılmış veya hurda kâğıt olarak satılmış olması güçlü bir olasılık olarak gözükmektedir. Bugün T. Maden-İş arşivinden çok az sayıda belge Birleşik Metal-İş ve TÜSTAV arşivinde bulunmaktadır. Bu çalışmada T. Maden-İş Sendikasının uluslararası yazışmalarına bu nedenle yer veremedik. Öte yandan 1948-1962 döneminde sendikal hareketin adeta fiili merkezi işlevini gören İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin (İİSB) arşivleri de kayıptır. Bu arşivler olmadan Türkiye emek tarihi yazımı hep eksik kalacaktır.

Ele aldığımız mektupların çok büyük bir bölümünü Washington'da faaliyet yürüten National Labor College (NLC) bünyesindeki George Meany Memorial Archives'de (GMMA) yer alan Irving Brown ve Jay Lovestone koleksiyonlarından sağladık. AFL-CIO'nun belgeleri GMMA tarafından tasnif edilip kullanıma açılmış bulunmaktadır. Meany, Brown ve Lovestone'a gelen ve onlar tarafından yapılan kişisel ve kurumsal yazışmalar AFL-CIO arşivlerinde yer almaktadır. Böylece İİSB'nin ve Türk-İş'in çeşitli yöneticileri tarafından yazılan ve pek çoğu bilinmeyen

bu mektuplar ilk kez gün ışığına çıkmış olacaktır. Çalışmada ayrıca Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı (TÜSTAV) arşivleri Lastik-İş Koleksiyonlarında yer alan çeşitli belgelere de yer verdik.⁵

3. Vesayet Mektuplarının Özneleri: Şaşırtan Portreler

Ele aldığımız mektupların sahiplerinin, yazışmaları yapan sendikacıların profili mektupların değerlendirilmesi açısından oldukça önemli. Bu nedenle yazışan sendikacıların kişisel profili, siyasal görüşleri ve sendikacılık tarzlarına değinmek açıklayıcı olacaktır. Yazışmaları yapan Türk sendikacılara baktığımızda, heterojen, farklı politik eğilimlere sahip sendikacılar görmekteyiz. Aralarında dönemin hükümetlerine yakın sendikacılar olduğu kadar, hükümetlerle sorunu olanlar, muhalif kimliği olanlar, hatta sola yakın/sosyalizan bilinen sendikacılar da yer almaktadır.

Türk sendikacıları ile yazışan ABD sendikacıları ise türdeş özellikler göstermektedir. Ortak özellikleri AFL-CIO'nun anti-komünist çekirdek kadrosunu oluşturmalarıdır. AFL-CIO'nun bu çekirdek kadrosu ABD Hükümeti ile yakın ilişkili içindedir ve adeta ABD dış politikasının bir aracı gibi davranmaktadır. Yazışanlar arasında bir diğer fark ise Türkiyeli muhataplar nerdeyse tümüyle sendika lideri (sendika, birlik, federasyon ve konfederasyon başkanı veya yöneticisi) iken ABD'li muhataplar/özneler genellikle sendika uzmanı, atamayla gelen sendikal görevlileridir. Türk sendikacılar dağınık, birbiriyle rekabet halinde ve koordinasyonsuz biçimde bu yazışmaları yürütürken ABD tarafı son derece örgütlü ve amacı belli bir faaliyet yürütmektedir.

3.1. Türkiyeli Sendikacılar: Tezat Portreler

ABD'li sendikacılar ile mektuplaşan-yazışan Türk sendikacılar arasında 1950 ve 1960 döneminin önde gelen sendikal figürleri yer almaktadır. Büyük bölümü 1947 kuşağı sendikacıları olan bu sendikacılar arasında Seyfi Demirsoy, Şaban Yıldız, Zühtü Tetey, İsmail İnan, İsmail Aras ve Rıza Kuas'ın mektupları önemli bir yer tutmaktadır.

Mektupların önemli bir bölümünün yazarı ve muhatabı olan Seyfi Demirsoy 1947 kuşağı sendikacılarındandır. 1920 yılında Makedonya'da (Manastır) doğan Demirsoy Şaban Yıldız'ın sütkardeşi idi. Üç yaşındayken ailesi ile birlikte Türkiye'ye göçen Demirsoy 1945 yılında işçi olarak İstanbul Bira Fabrikasına girdi. 1947'de kurulan İstanbul (Bomonti) Bira Fabrikası İşçileri Sendikasının kurucuları ve yöneticileri arasında yer alan Demirsoy (Etöz, 2002), 1948 yılında İİSB kurucuları arasında yer aldı ve 1952'de İİSB başkanı oldu. 1953, 1954 ve 1956'da tekrar İİSB

---

⁵ DİSK Genel Merkezi ile aralarında Lastik-İş'in de yer aldığı sendikaların belgeleri DİSK ile TÜSTAV arasında yapılan bir anlaşmayla TÜSTAV tarafından tasnif edilerek kullanıma açıldı ve böylece emek tarihinin çok önemli belgeleri yok olmaktan kurtarıldı.

Başkan seçildi. Türk-İş'in kurucuları arasında yer aldı ve ilk İcra Kurulunda muhasip üyeliğe seçildi. Demirsoy ayrıca Müskirat Federasyonunda Genel Sekreter olarak görev yapmıştır (Türk-İş dergisi, Sayı 109, Şubat 1974). CHP'nin ilk sendikacılarından biri olan Demirsoy, 1947-1950 döneminde, CHP'nin sendikal görevlisi Rebi Barkın ile yakın mesai içinde çalıştı. 1954 ve 1957 yıllarında CHP'den milletvekilliği adaylığını koyan Demirsoy yoklamaları kazanamadı. 1962 yılında Türkiye Çalışanlar Partisi kurucusu olmak için CHP'den istifa etti (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996). Demirsoy “mutedil” bir CHP'li olarak bilinirdi ve bu özelliği nedeniyle 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında Kasım 1960'da toplanan Türk-İş 4. Genel Kurulunda DP'lilerin de desteğiyle Genel Başkan seçildi. (Karacağil ile görüşme, 2008). Demirsoy 1961 yılında seçildiği genel başkanlık görevini 1964, 1966, 1968, 1970 ve 1973 Genel Kurullarında da yeniden seçilerek ölümüne kadar (1974) 14 yıl boyunca aralıksız sürdürdü. Demirsoy, Türk-İş Başkanlığı döneminde ABD sendikacılığı ile yoğun ilişkiler içinde oldu; 1963 ve 1966 yıllarında ABD'ye gitti ve AID programlarına katıldı (Directory of Participants, 1971).

ABD'li sendikacılarla yazışmalarının bir diğer öznesi ve muhatabı ise Şaban Yıldız'dır. Tekstil sektörünün etkin sendikacılarından biri olan ve Türk-İş'in kuruluşunda önemli bir rol oynayan Yıldız, Türk-İş geçici icra kurulunda Genel Sekreter olarak görev almıştır. Yıldız, Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) 12 kurucusundan biridir. 1947'de kurulan Eyüp Mensucat İşçileri Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve daha sonra bu sendikanın genel sekreterliğine seçildi. 1951'de İstanbul Tekstil ve Örmeye Sanayi İşçileri Sendikasının Genel Sekreterliği görevine getirildi. İİSB'de CHP'lilere muhalif kanatta yer aldı (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998). Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde (BCA) yer alan belgelere göre bir süre Demokrat Parti'li olduğu anlaşılmaktadır (Demokrat Partinin İstanbul İl Kongresinin 3.üncü günlük zabtı, 19 Ocak 1948). Ancak dönemin sendikacı tanıkları ve Yıldız'ın arkadaşları onun sosyalist eğilimleri olan bir sendikacı olduğunun altını çizmektedir (Karacağil ile görüşme, 2008; Erakalın ile görüşme, 2007). Nitekim kurucusu olduğu TİP'de 1969-70 döneminde kısa bir süre genel başkanlık yaptı. Yıldız, Şükran Kurdakul ile birlikte *Sosyalist Açından Türk-İş Yargılanıyor* (1966) adlı bir kitapçık yazdı. Şaban Yıldız 1965 yılında AID tarafından yapılan ABD ziyareti önerisini reddeden tek sendikacıydı (Sosyal Adalet, Sayı 16, Temmuz 1965).

Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı, Türk-İş Yönetim Kurulu üyesi, TİP ve DİSK kurucusu ve TİP milletvekili olan Kuas da yazışmaların önemli öznelere biridir. Kuas 1939-1940 yıllarında Cibali Tekel Fabrikasında çırak olarak işçilik hayatına atıldı. 1949'da Gislaved lastik fabrikasına işçi olarak girdi. 1951 yılında sendikalı olduğu için işten atılan Kuas, 1952'de Kazlıçeşme'de kurulu Derby Lastik Fabrikasına girdi. 1952'de İstanbul Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı seçildi. 1957-60 arasında İş Mahkemesi işçi üyeliği yaptı. 1958'de İİSB yönetim kurulu muhasip

üyelğine seçildi. Çıkardığı toplulukla iş ihtilaflarına tahammül edemeyen işverenler 1960'da Kuas'ı Derby Lastik Fabrikasından da attılar. O tarihe kadar sendikacılığı işyerinde çalışarak yürüten Kuas, bu tarihten itibaren sendikadan ücret alarak sendikacılık yapmaya başladı. 1961'de TİP kurucusu oldu, İİSB'deki görevinden TİP yöneticisi olduğu gerekçesiyle ihraç edildi. 1962/63 dönemi AID programı kanalıyla ABD'ye gitti. 1964 Türk-İş Genel Kurulunda Yönetim Kurulu üyelğine seçildi. 1966 Genel Kurulunda aday olmasına karşın tekrar seçilemedi. TİP'te Genel Muhaseplik ve Genel Sekreterlik yaptı; Genel Yönetim Kurulu ve Yürütme Kurulu üyeliklerinde bulundu. TİP'ten üst üste iki kez, (1965'te Ankara, 1969'da İstanbul) milletvekili seçildi (Millet Meclisi Hal Tercümesi; Aral, tarihsiz).

Mektupların bir diğer öznesi İsmail İnan'dır. Türk-İş Genel Sekreteri ve Genel Başkanı, CHP Milletvekili (1957) ve Kurucu Meclis üyesi (1960) olan İnan 1948'de İstanbul Garsonlar Sendikasının kurulmasında büyük rolü oynamış ve bu sendikanın başkanlığına getirilmiştir. İİSB İdare Heyeti sözcülüğü ve muhasip üyeliği yapan İnan 1950 seçimlerine İstanbul bağımsız milletvekili adayı olarak katıldı. 1952'de Toleyis Federasyonu ve Türk-İş Genel Başkanlığına seçildi. 1953'ten 1957'ye kadar Türk-İş Genel Sekreterliğini yürüttü. 1961'de işçi ve sendika kontenjanından Kurucu Meclis'e seçildi. (Temsilciler Meclisi Hal Tercümesi; *Hürbilet*, Sayı 93, 28 Nisan 1950)

1951'de ABD'ye giden ilk iki sendikacıdan biri olan İsmail Aras Türk-İş Genel Saymanlığı ve Genel Sekreterliği ile ve Toleyis Federasyonu Genel Başkanlığı yaptı. Ankara İşçi Sendikaları Birliği'nin başkanlarındandır. İsmail Aras, İİSB Başkanvekili Mehmet İnhanlı ile birlikte Irving Brown'un girişimiyle AFL'nin davetlisi olarak Eylül-Ekim 1951'de ABD'ye gitti ve AFL kongresine katıldı. Aktif sendikacılığı sonrasında AP'den Ankara Belediye Meclisi Üyesi seçildi (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998; Çelik, 2009).

3.2. ABD'li Sendikacılar: AFL-CIO'nun Antikomünist Üçlüsü

Muhafazakâr ABD dergisi *The National Review*'da ABD'li sendikacı Jay Lovestone'un ölümünün ardından yayınlanan bir anma yazısında şu cümleler yer alıyordu: "*Şimdi ölmüş üç Amerikalı var ki bir gün komünizmin yıkulmasına yaptıkları katkılardan dolayı onurlandırılacaklar. Bu üçlü George Meany, Jay Lovestone ve Irving Brown'dur* (Beichman, 1990). Meany, Lovestone ve Brown üçlüsü sadece sendikacı değil Soğuk Savaş dönemi ABD dış politikasının önemli aktörleri, AFL-CIO'nun antikomünist çekirdeğiydi. AFL-CIO'yu bu dönemde ABD dış politikasının kıtalararası bir aracı olarak kullandılar.

George Meany kuşkusuz soğuk savaş dönemi sendikacılığının en önemli figürüdür. İrlandalı bir göçmen ailenin çocuğu olarak 1894'de doğan Meany 1952-1955 döneminde AFL, 1955'te CIO ile AFL'nin birleşmesinin ardından 1955-1979 yılları arasında AFL-CIO Başkanlığını yürüttü. Meany, AFL-CIO başkanı olarak ABD başkanları, bakanlar, valiler, yasama organı üyeleri, sanayici ve bankacılarla

sıkı ilişkiler kurdu. ABD sendikacılığında uzun dönemler boyunca var olan ve sendikal demokrasiyi boğan iç bürokratik kireçlenme Meany döneminde kararlı bir şekilde genişletildi ve katılaştırıldı. Bu yaklaşım sendikal yazında Meanyizm olarak adlandırıldı (Buhle, 1999; 92-93). Meany ve ekibi soğuk savaş döneminde ABD hükümetiyle yakın işbirliği halinde istihbarat ve çeşitli gizli sendikal operasyonlarda önemli roller oynadılar. Bu gizli operasyonlarda CIA fonlarını kullandılar (Buhle,1999). Meany, partilerüstü politika yaklaşımını ısrarla savunmuş ve Türk sendikacılara da tavsiye etmiştir. Meany, 1963 yılında İstanbul'da yapılan bir toplantıya yolladığı yazıda Avrupa sendikalarının siyasi partilerle bağlarını tavsiye etmediklerini ve parti bağlarından uzak durmayı tercih ettiklerini ve iki parti sisteminin ülkeleri için en iyisi olduğunu ileri sürmektedir. Meany, Demokrat veya Cumhuriyetçi olup olmadıklarına bakmaksızın daha iyi hizmet yapacağına inandıkları her iki partinin üyelerini desteklediklerini anlatmaktadır. Meany, Washington'da bir tek-partinin müttefiki olarak elde edecekleri etkiden daha fazlasına bu politika sayesinde sahip olduklarını iddia etmektedir (Social Aspect of Economic Development-The Role of Free Trade Unions).

Soğuk Savaş dönemi sendikacılığında Meany'nin sağ kolu olan Jay Lovestone AFL'nin ve daha sonra AFL-CIO'nun Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı olarak Meany ile uzun yıllar birlikte çalışmıştır. Lovestone ABD Komünist Partisi'nin üst düzey yöneticilerinden biriydi. İkinci Dünya Savaşından sonra koyu bir antikomünist olan Lovestone Soğuk Savaşın önde gelen stratejistlerinden biri oldu. ABD'nin gizli iktidar yapısının beş önemli adamından biri olarak tanımlanan Lovestone CIA ile birlikte çalıştı (Morgan, 1999).⁶

Soğuk Savaş sendikacılığı üçlüsünün sonuncusu olan Irving Brown Türkiye ile ilişkileri de yürütmüştür.⁷ AFL ve AFL-CIO'nun Avrupa ve Afrika Sorumlusu olan Irving Brown'ın ölümü ardından Muhafazakâr ABD dergisi *The National Review*'da çıkan bir anma yazısında yer alan ifadeler Brown'ın sıradan bir sendikacı değil, ABD dış politikasının çok önemli bir unsuru olduğunu ortaya koymaktadır: “Bugün Ravenna, Brest, Liverpool ve Hamburg sokaklarında yürüyen insanlar bunu biraz daha güven içinde yapıyorsa bunu adını asla duymadıkları Irving Brown'a borçlu olduklarını söylemek abartma olmaz” (7 Nisan 1989). Brown, Jay Lovestone ile birlikte çalıştı, Paris'teki AFL bürosunun sorumlusu olan Brown, Avrupa sendikaları içinde anti-komünist operasyonları yürüttü. DSF'nin bölünmesinde, ICFTU'nun kurulmasında

⁶ Lovestone'nun ayrıntılı bir yaşam öyküsü için bakınız: Ted Morgan, *A Covert Life, Jay Lovestone- Communist, Anti-Communist, and Spymaster*, New York: Random House, 1999. Kitabın 12. Bölümü (s. 195-243) Lovestone'nun CIA'ye katılmasını anlatmaktadır.

⁷ Irving Brown'un Türkiye'ye ilişkin faaliyetinin çalışmalarının çok sınırlı bir bölümünü oluşturduğu ve adeta ek bir iş olarak Türkiye ile ilgilendiği anlaşılmaktadır. Ben Rathbun tarafından kaleme alınan *The Point Man* adlı biyografisinde (1996) Brown'ın Türkiye'ye ilişkin çalışmalarından söz edilmemektedir. Brown'ın Türkiye ile ilgili faaliyetleri için bakınız (Öztürk, 2004).

ve Avrupa'nın güçlü sendikalarında komünistlerin etkisinin kırılması için bu sendikaların bölünmesinde kritik roller oynadı. Brown'un bu çalışmaları CIA ile birlikte yürüttüğü bugün sır olmaktan çıkmış durumdadır (Rathbun, 1996; The National Review, 7 Nisan 1989).

Irving Brown Mart 1951 tarihinde Türkiye'ye geldi ve "A Trade Union Mission to Turkey" başlık ayrıntılı bir rapor hazırladı (1951). Brown, Türkiye ile ilişkilerinde Türkiye'nin politik önceliklerini adeta bir ABD'li diplomat gibi ele almıştır. Bu tutum o dönem ABD sendikal hareketinin uluslararası ilişkilerinin ABD dış politikasının bir uzantısı gibi yürütülmesi anlayışının bir sonucudur. Brown, söz konusu raporda Batı sendikalarının Türkiye'nin NATO'ya katılımı konusunda tereddüt göstermeden çaba harcamaları gerektiğini yazmıştı (1951). Brown'ın Türkiye'nin NATO üyeliğinde önemli bir rol oynadığı Seyfi Demirsoy tarafından da doğrulanmaktadır (Türk-İş dergisi, Sayı 6, Ağustos 1963).⁸

Türk-İş Başkanı Demirsoy, 1964 yılında Türk-İş tarafından basılan *Amerikan İşçi Hareketinin Tetkiki* adlı kitaba yazdığı önsözde Irving Brown ve ABD sendikacılarından "yılmadan [Türkiye] işçi davasının hakiki sahipleri yanında mücadele etmiş işçi sempatisizane kuvvetler" olarak övgüyle söz ediyor ve ABD'li sendikacıların 1950'lerden bu yana Türk sendikacılığına dostça ilgi gösterdiğini ve bu ilginin giderek arttığını yazıyordu (Amerikan İşçi Hareketinin Tetkiki, 1964).

Bu üçlü dışında mektupların en önemli aktörü olan Henry Kirsch de ilginç bir isimdir. AFL-CIO Uluslararası İlişkiler Bölümü görevlisi olan Kirsch, AFL'nin Türkiye temsilcisi olarak görev yaptı. 1950'lerin başında Türk sendikacıların Brown ve Lovestone yazdıkları mektupların pek çoğunda Kirsch'ten övgüyle söz edilmektedir. Türk sendikacıları tarafından çok sevilen Kirsch'in başı DP hükümeti ile derde girdi. 1952 sonbaharında AFL Türkiye temsilcisi olarak İstanbul'a gelen Kirsch, Socony-Vacuum (daha sonra Mobil Oil ve Exxon adını alan ABD petrol şirketi) şirketinde çalışan işçilerin başı gibi davrandı, işverenleri tehdit etti, çalışanları cesaretlendirdi ve daha yüksek ücret ile hak almaları için çalıştı. Türk

---

⁸ Demirsoy: "Devletimiz, NATO'ya girmek için çok gayret sarf etmiştir. AFL-CIO'nun bu konuda Türk sendikacılarının yakından tanıdığı Amerikalı sendikacı Irving Braun'a [Brown] hazırladığı raporun etkisi büyük olmuştur. İnanmayanlar varsa, Sayın Selim Sarper'e müracaat etsinler" (Seyfi Demirsoy, "Bizden Söylemesi", Ağustos 1963).

Brown'ın adeta bir ABD diplomatı gibi davrandığına ilişkin bir başka örnek Türkiye'nin Kıbrıs politikasına ilişkindir. 25 Mayıs 1957'de İstanbul'da Nuri Beşer'i ziyaret eden Irving Brown, ICFTU'nun 5 Temmuz 1957'de Cezayir'de yapılacak kongresine üç Türk delegesinin de katılmasını istediklerini bildirmiştir. Brown, bu delegelerden birinin tercüman adı altında Emniyet makamlarından biri olabileceğini söylemiştir. Brown, Yunan Sendikalar Federasyonunun ve Kıbrıs Sendikalar Birliğinin kongreye katılacağını ve bu nedenle Kıbrıs konusunun gündeme gelebileceğini belirterek "sizler de bu vesile ile davamızın müdafaa etmek imkân ve fırsatı bulmuş olursunuz" demiştir (İstihbarat Raporu).

yetkililer bu duruma itiraz ettiler ve ülkeden ayrılmasını istediler.⁹ Kirsch'in sendikacılar ve işçilerle konuşmalarında mevcut ekonomik ve ticari genişleme döneminde kapitalistlerden tavizler koparmaları için hızlı harekete geçmeleri gerektiği konusunda onları zorladığı anlaşılmaktadır (Britanya İzmir Konsolosluğundan Ankara Büyükelçiliğine 7 Temmuz 1953).

4. Asimetrik Mektuplar: Yazışmaların Biçimsel Analizi

Türk ve ABD'li sendikacılar arasındaki yazışmaların biçimsel özellikleri önemli ipuçları vermektedir. Yazışmaların türleri, biçimleri ve kullanılan söylem dönemin sendikal ilişkilerinin özelliklerini ve bunların ruhunu anlamamıza yardım edecektir. Örneğin kötü el yazılarıyla ve Türkçe yazılmış, yazım hatalarıyla dolu ve ABD'liler tarafından yerine ulaştıktan sonra çevrildiği anlaşılan mektuplar dramatik olduğu kadar dönemin sendikal olanaksızlıkları açısından önemli bir göstergedir. Yine ABD sendikacılarına yönelik Noel kartpostalları, eğlence gecesi davetiyesi ve küçük hediyeler yollanması gibi örnekler ise bir yanıyla naif bir tutum, diğer yanıyla ise Türk sendikalarının uluslararası ilişkilerde tutunma çabasının ve bu ilişkileri koruma güdüsünün sonucu olarak da değerlendirilebilir. Özellikle DP döneminde sendikalara yönelik baskı dikkate alındığında ABD'li sendikacılarla ilişkilerin geliştirilmesinin oldukça rasyonel bir tutum olduğu anlaşılabilir.

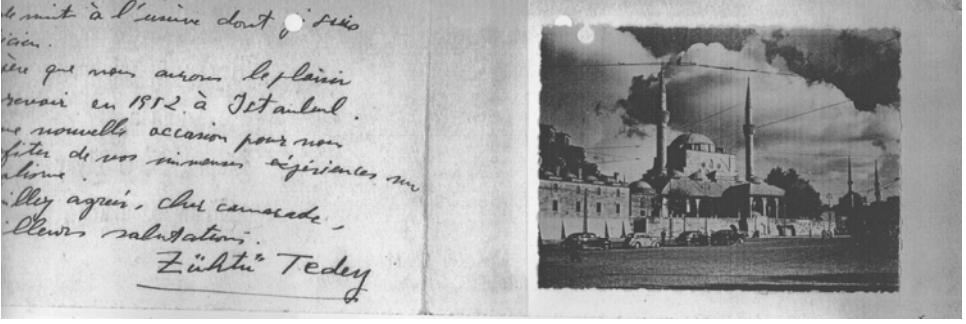
4.1. Envaiçeşit Mektuplar

Mektuplar ve yazışmalar tür açısından geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Mektup ve yazışma türleri arasında bilgilendirmeye ve bilgilenmeye dönük talepler, ABD'li sendikacılara yönelik övgü mektupları, Noel ve benzeri kutlamalar, taziye mektupları, teşekkür mektupları, kongre ve çeşitli etkinlikler davet, şikâyet ve ihbar içeren yazılar, kurumsal istek-destek yazıları ile kişisel istek-destek isteyen mektuplar yer almaktadır. Kurumsal ve kişisel istek ve destek mektupları arasında akçalı konular ve Türk sendikacılarının ABD sendikacılarından akçalı talepleri önemli bir yer tutmaktadır. Ancak cevabi nitelikte olanlar hariç ABD sendikacılarının mektupları arasında bu geniş yelpazeye rastlanmamaktadır. Örneğin Türk sendikacılarının çok sayıda yeni yıl kartpostalına ve kutlama yazısına karşın ABD'li sendikacılarda böylesi örneklerle rastlanmaktadır.

Yazışmalar arasında dönemin İSB Başkanı Zühtü Tetey'den, İİSB Yöneticisi Seyfi Demirsoy'a ve Şaban Yıldız'a kadar çok sayıda sendikacının ABD'li sendikacılara yolladığı İstanbul manzaralı Noel kart postalları söz konusudur (Görsel 1). Dahası yeni yıl kutlaması konusunda yaşanan gecikmeden dolayı

⁹ ABD Ankara Büyükelçisi araya girerek Kirsch'i daha ılımlı olması ve Türklerin güvenini kazanma konusunda ikna etti. Büyükelçi, Türk yetkilileri de Kirsch'in sınır dışı edilmesinin ABD'de olumsuz bir ruh hali yaratacağına ikna ederek kalmasına izin verilmesini sağladı (Britanya İzmir Konsolosluğundan Ankara Büyükelçiliğine 7 Temmuz 1953).

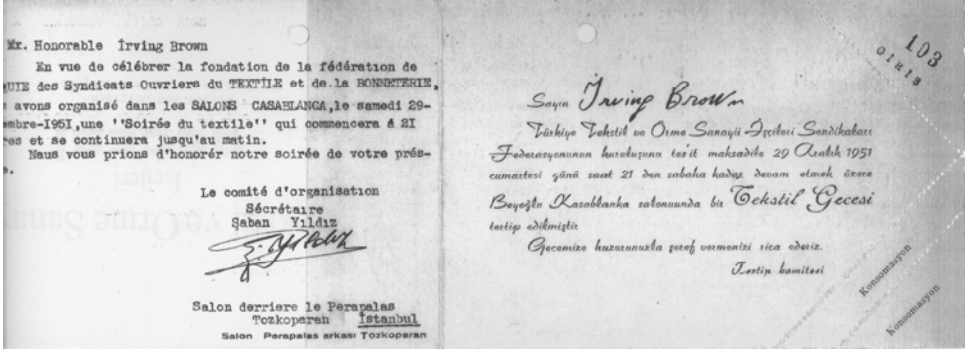
duyulan mahcubiyet pek çok ABD’li sendikacıya ayrı ayrı yazılan mektuplarda dile getirilmektedir. Örneğin Demirsoy Lovestone’a yazdığı bir mektupta, “*Yeni yıl için en iyi dileklerimi yollamada geciktiğim için çok üzgünüm*” deme gereğini hissetmektedir (Demirsoy’dan Lovestona’ya, 2 Şubat 1953).

Görsel 1: İİSB Başkanı Zühtü Tedy’in Irving Brown Gönderdiği Yılbaşı Tebriği
Kaynak: GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14

Oleyis Genel Sekreteri İsmail Aras AFL Başkanına gönderdiği bir mektup ile Amerikan Emek Gününü (Eylül ayının ilk Pazartesi günü) kutlamakta ve 1 Mayıs ve Emek gününün babası kabul edilen 19. Yüzyıl ABD’li sendika lideri Peter J. McGuire’in anısına saygılarını sunmaktadır (Aras’tan Green’e, 30 Ağustos 1952). Bu örnek Türk sendikacılarının ABD’li sendikacılar için önem taşıyan hususların farkında olduklarını göstermektedir.

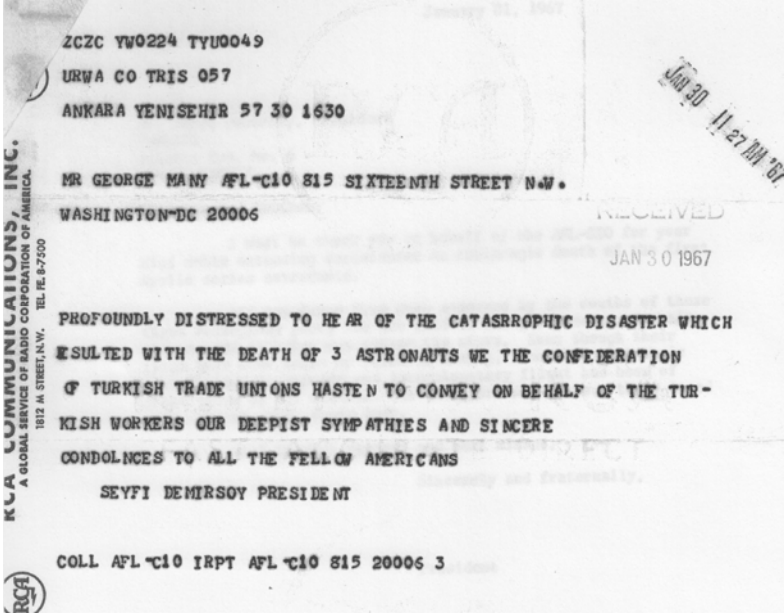
Türk sendikacıların yazışmaları arasında genel kurul ve kongre davetleri önemli bir yer tutmaktadır. Türk-İş’in ilk Genel Kurulundan (İzmir, 1952) başlayarak ABD’li sendikacıların sendika ve konfederasyon kongrelerine katılımı, ısrarla tekrarlanan bir talep olmuştur. Bitmek bilmeyen ama icabet edilmeyen kongre davetleri yazışmalar arasında sık rastlanan türlerdir. İsrarlı davetlere karşın genel kurullarda AFL-CIO’dan üst düzeyde temsil gerçekleşmemiştir. AFL-CIO Başkanı Meany, Demirsoy’un ısrarlı davetlerine karşın Türk-İş Genel Kurullarına katılmamış, AFL-CIO’yu daha çok Brown temsil etmiştir. Demirsoy’un Aralık 1963’te Meany’ye yazdığı bir davet yazısında şöyle demektedir: “*Çok meşgul olduğunuzu ve yapacak çok işiniz olduğunu bilmekle birlikte katılmanız mümkün olmazsa çok üzüleceğiz*” (Demirsoy’dan Meany’ye, 30 Aralık 1963). Ancak Meany, 1964 Türk-İş Genel Kuruluna katılmamıştır. Demirsoy 1968’de bu kez antikomünizm silahını çekmiştir: “*Elbette, nasıl feci meşgul olduğunuzun farkındayım (...) ancak komünistlerin hür ve demokratik Türk sendikacılık hareketini kuşatmaya çalıştığı koşullarda gelmeniz önemli sonuçları olacaktır.*” (Demirsoy’dan Meany’ye, 8 Şubat 1968). Ancak buna rağmen Meany, Türk-İş’in 1968 Genel Kuruluna katılmamıştır. Daha sonra ele alacağımız mütakabiliyet yokluğu sorunu genel kurullara katılım konusunda da kendini göstermektedir.

Görsel 2: Şaban Yıldız'dan Irwing Brown'a Tekstil İşçileri Gecesi Davetiyesi
Kaynak: GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14.

Davetiyeler sadece genel kurullarla sınırlı değildir. Türkiye Tekstil ve Örmə Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu tarafından düzenlenen bir eğlence gecesi için Brown'a şu davetiye (Fransızca çevirisiyle birlikte) yollanmıştır (Görsel 2): "Federasyonun kuruluşunu tes'it [kutlama] maksadile 29 Aralık 1951 Cumartesi günü 21'den sabaha kadar devam etmek üzere Beyoğlu Kasablanka Salonundaki Tekstil Gecesi tertip edilmiştir. Gecemize huzurunuzla şeref vermenizi rica ederiz." Paris'te yaşayan Brown'un tekstil işçilerinin kutlama gecesine katılmak için İstanbul'a gelmesini beklemek hayatın olağan akışına aykırı olmakla birlikte, böylesine bir davetiyenin yollaması Türk sendikacıların duygu dünyası ve beklentileri açısından kayda değerdir.

Yazışmalar arasında taziyelere de rastlanmaktadır. Sendikacıların ölümü nedeniyle gönderilen taziye mektupları kuşkusuz beklenir bir durum, insani bir reflekstir. Ancak Apollo 1'in üç astronotunun kaza sonucu ölümü üzerine Demirsoy'un AFL-CIO Başkanı Meany'ye yolladığı taziye mesajı (Görsel 3) insani bir duyarlılık ötesinde bir ilginin sonucu olsa gerek. (Demirsoy'dan Meany'ye, 30 Ocak 1967).

Görsel 3: Demirsoy'dan Many'ye Ölen Astronotlar İçin Taziye
Kaynak: GMMA, RG18-001, Box 6, Folder 15.

Yazışmalar arasında çeşitli teşekkür mesajlarına da rastlanmaktadır. Ancak bunlar arasında gereksiz ve hatta zorlama denebilecek mesajları da görmek mümkündür. Çukurova Sendikalar Birliği Başkanı Hasan Özgüneş'in Brown'a Türkçe yazdığı teşekkür mektubu bunun örneğidir¹⁰ (Özgüneş'ten Brown'a, 11 Kasım 1951).

"Aziz Dostum:

Türk sendikacılarından İsmail Aras'a misafiriniz olduğu müddetçe kendisine göstermiş olduğunuz yüksek misafir perverliğiniz'e karşı Çukurova işçi sendikaları birliği adına teşekkür ederim.

Türk işçilerine karşı duyduğunuz derin hisleriniz bizleri çok mütehasıs etmiş bulunmaktadır.

¹⁰ Hasan Özgüneş 1946 sendikacılarından. Rasih Nuri İleri, Özgüneş için şunları yazmaktadır: "1946'da Adana İplik ve Dokuma İşçileri Sendikası başkanı Hasan Özgüneş ateş gibi bir delikanlıydı, sendikalar kapandığında, bir dönüş yaptı ve mevkiini muhafaza edebildi, sonraları CHP'ye kaydoldu ve SSK Genel Müdürü [Yönetim Kurulu üyesi] oldu yanılmıyorsam." (2003; 20). Daha sonra Güney İşçi Sendikaları Federasyonu Başkanlığı'nı yapan Özgüneş "Türk işçisinin bulunduğu yer komünizm için mezarıdır" başlıklı yazılar yazacak kadar yoğun antikomünist bir eğilim takınıyordu. (Makal, 2002; 285). Özgüneş, 1950'li yıllarda CHP'li kimliği nedeniyle DP yönetiminden büyük baskılar gördü. (Çelik, 2009; 170).

Burada mektubuma son verir bütün Amerikalı dostumuz sendikacı arkadaşlara selam ve muhabbetlerimizi sunarım.”

İki sendikacının (İsmail Aras ve Mehmet İnhanlı) 1951’de ABD’ye davet edilmeleri ve onlara gösterilen ilgiye teşekkür amacıyla yazılan bu mektup oldukça tuhaftır. Çukurova Sendikalar Birliği neden bu konuda özel bir teşekkür mektubuna ihtiyaç duymuştur? Madem ihtiyaç duymuş neden diğer sendikacının adı zikredilmemiştir? Bu mektup iki sendikacının ABD ziyaretine dönemin sendikacıları arasında büyük önem atfedildiğini göstermektedir. Mektubun yazılmasının bir diğer nedeni ise o dönemde gündemde olan yeni ABD ziyaretleri için kendini fark ettirme güdüsü olabilir.

4.2. Biçim ve Söylem: Ayrı Dünyalar

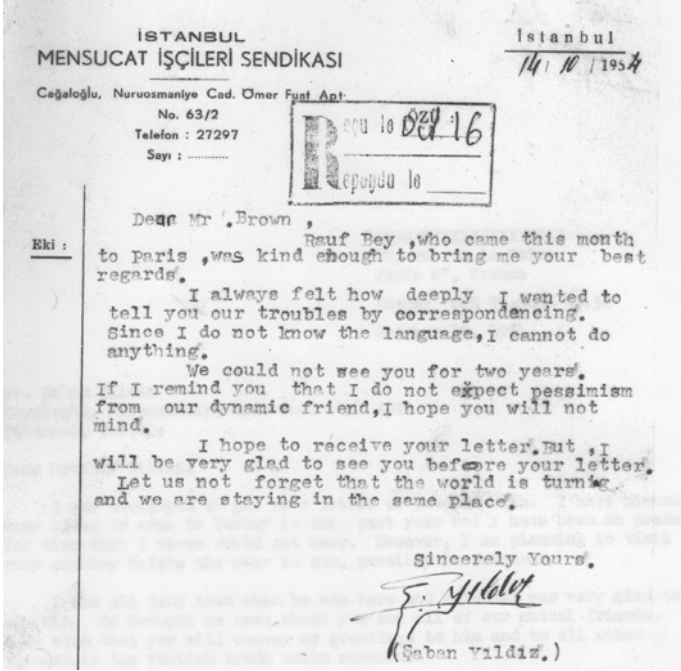
Türk ve ABD’li sendikacıların yazışmalarında köklü biçim ve söylem farkları söz konusudur. Türk sendikacılarının yazışmaları açısından kurumsal ve kişisel yazışma ayırımı yapmak kolay değildir. Kurumsallık ve kişisel iç içe girmiş durumdadır. Türkiyeli sendikacıların mektuplarının temel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür: genellikle uzun, ağdalı ve abartılı ifadeler taşıyan mektuplar kaleme alınmıştır. Mektuplarda aşırı kibarlık, abartılı bir saygı ve ilk bakışta bununla çelişkili görünen bir samimiyete rastlanmaktadır. Örneğin İsmail Aras bir işçi için kişisel istekte bulunmak üzere yazdığı mektubunu şöyle bitirmektedir: “*Mrs Brown’a saygılarımı iletin, onun ellerinden ve Bobby’nin gözlerinden öpüyorum.*”(Aras’tan Mr ve Mrs Brown’a, 18 Kasım 1951).

Mahcubiyet, güven eksikliği, kendini borçlu hissetme ve vesayet hissi pek çok mektubun ve yazışmanın ortak özelliğidir. Türkçe yazılan ve muhabatı tarafından İngilizce veya Fransızcaya çevrilen mektupların yanında Türk sendikacılar tarafından doğrudan İngilizce ve Fransızca yazılan mektuplar da önemli bir yer tutmaktadır.¹¹ Bu çalışmada Türkçe ve İngilizce mektuplar esas alınmıştır. İngilizce mektuplarda yer alan kimi ifadelerin mektupları çeviren kişilerin tercihi olduğu, özellikle abartılı saygı ve kibarlık ifadelerinin bir çeviri sorunu olduğu düşünülebilir. Ancak gerek Türkçe yazılan mektupların içeriği gerekse İngilizce mektupların bütünü dikkate alındığında çeviri sorununun ihmal edilebilir olduğunu, bir diğer ifadeyle çevirilerin yazarların duygu ve düşüncelerini yansıttıklarını söyleyebiliriz.

Gerçi sendikacıların çeviri konusunda şüpheli olduklarına dair örnekler de rastlanmaktadır. İsmail Aras, Brown’a yazdığı bir mektupta “*İngilizce öğrenmeye çalışıyorum. Çünkü tercümanların vasıta oluşu beni tatmin etmiyor ve belki de istismar edildiğimizi düşünüyorum*” demektedir (Aras’tan Brown’a, 3 Kasım 1951). Benzer bir yakınma Yıldız’ın Brown’a yazdığı bir mektupta da yer almaktadır (Görsel 4):

¹¹ Irving Brown uzun yıllar Paris’te kaldığı için ve Fransızca’yı da yoğun biçimde kullandığı için Türk sendikacıların Brown’a yazdıkları mektuplar arasında Fransızca mektuplar da yer almaktadır.

“Sıkıntılarımızı size yazışarak anlatmayı öyle derinden istiyorum ama dil bilmediğim için hiç bir şey yapamıyorum.” (Yıldız’dan Brown’a 14 Ekim 1954).

Görsel 4: Yıldız’dan Brown’a, 14.10.1954

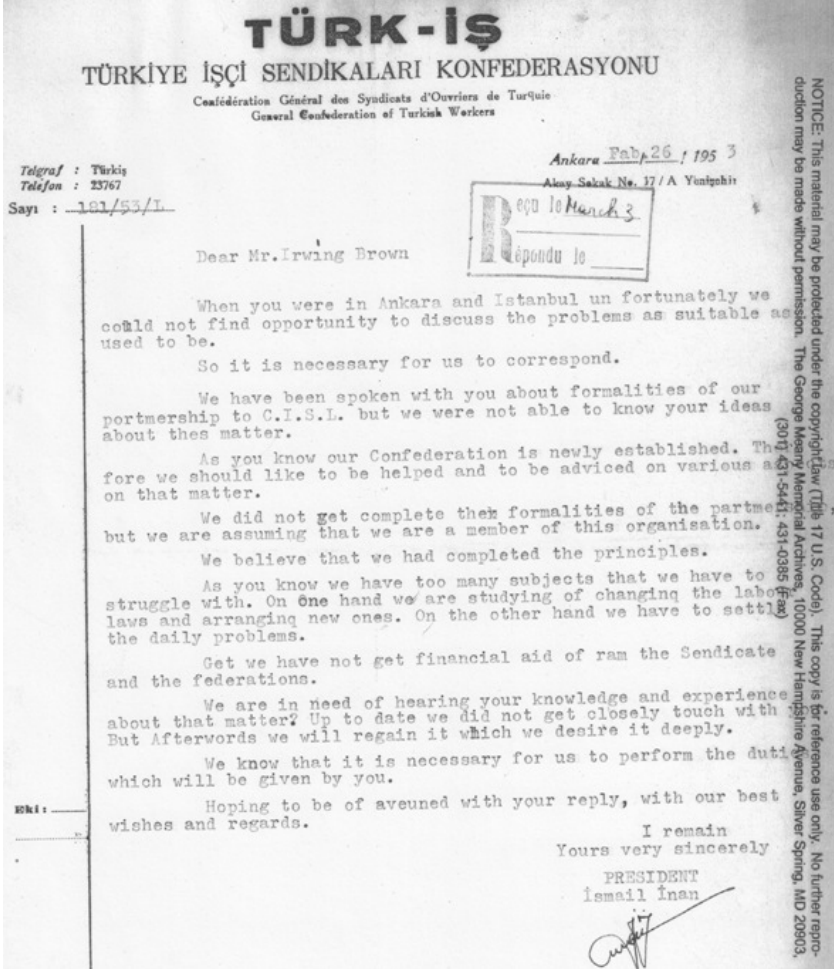
Kaynak: GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14.

ABD’li sendikacıların mektup ve yazışmalarının söylem açısından Türk sendikacıların yazdıklarından önemli farklar taşıdıklarını görmekteyiz. Çoğu cevabi nitelikte olan bu yazışmalar genellikle kısa ve şekli mektuplardır. Bunlar net ifadeler ve istekler içermektedir, muğlaklık pek söz konusu değildir. Sonuç almaya dönük ifadeler, kurumsal yazışma ve kurumsal talepler söz konusudur. ABD’li sendikacıların mektuplarına ölçülü bir yakınlık hâkimdir. Bu nitelikleriyle ABD’li sendikacıların mektupları iş mektubu yönü ağır basar niteliktedir. Mektuplarda göze çarpan bir diğer özellik ise zaman zaman hesap sormaya ve sorgulamaya varan ve bir üst örgüt gibi davranma eğilimidir.

Türk-İş ile AFL-CIO aynı düzeyde, eşit örgütler olmalarına karşın (her ikisi de ulusal sendikal merkez, sendikal konfederasyondur) AFL-CIO kendini üst örgüt, Türk-İş ise üye/bağlı örgüt gibi hissetmiştir. Eşitlik, karşılıklık (mütekabiliyet) ilişkisi kurulamamıştır. AFL-CIO vasi gibi davranmıştır. Kuşkusuz bu davranışta Türk-İş’in durumu ve tutumu etkileyici olmuştur. Örneğin Türk-İş Başkanı İsmail İnan, Brown’dan yardım talebinde bulunduğu bir mektubunu (Görsel 5) “Bize

verdiğiniz görevleri yerine getirmenin bizim için gerekli olduğunu biliyoruz” ifadesiyle bitirmektedir (Aras’tan Brown’a, 26 Şubat 1953).

Görsel 5: Aras’tan Brown’a: “Bize verdiğiniz görevleri gerçekleştirmemiz gerektiğini biliyoruz.”

Kaynak: GMMA RG18-004 Box 36, Folder 14.

AFL-CIO’yu üst örgüt gören zihniyetin bir diğer örneği ise Demirsoy’un bir yazısında ortaya çıkmaktadır. Türk-İş Başkanı Demirsoy, 1963 yılı ortalarında yaptığı bir ABD gezisi ardından yazdığı değerlendirmede AFL-CIO başkanından randevu almakta zorlanmasını büyük bir övünç meselesi olarak anlatmaktadır (Demirsoy, Ağustos 1963):

“Amerika’nın Başşehri Washington’da hangi devlet idarecisi ile görüştüysen, sordukları ilk soru, ‘AFL-CIO Başkanı George Meany’den randevu alabildiniz mi’ oldu. ‘Henüz kâbil olmadı’ şeklindeki cevabıma ‘Evet, O şu an fazlasıyla meşguldür. Size randevu temini için ben de aracı olacağım’ cümleleri ile karşılaştım. Kimler söylüyordu bunları? Dışişleri Bakan Yardımcıları, Çalışma Bakanı Yardımcıları ve müşteşarları.”

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı ile görüşebilen Demirsoy, Meany ile görüşmemektedir. Oysa Meany, Demirsoy’un muhatabıdır, onu davet eden kuruluşun başkanıdır ancak Türk-İş Başkanı ondan randevu almakta zorlanmaktadır ve araya devlet idarecileri girmektedir. Bu durum müteakabiliyet yokluğunun ve bundan rahatsızlık duymamanın tipik örneklerinden biridir.

Mektuplarda ABD gezilerinin Türk sendikacılar da yarattığı hayranlık düzeyinin etkisini görmek mümkündür. İsmail Aras, Irving Brown’a yazdığı teşekkür mektubunda “*on sene kitap üzerinde sendikacılık dersi alsaydım bu iki ayda öğrendiğimi öğrenmeme imkân yoktu*” demektedir (Aras’tan Brown’a 3 Kasım 1951). Mektubun örneği Ek-1’de yer almaktadır.

ABD sendikacıları ile ilişkilerinin yarattığı kültürel-ideolojik etkiye bir diğer örnek İzmirli etkin bir sendikacı olan Burhanettin Asutay’ın 1961 yılında gerçekleştirdiği ABD gezisi ardından yazmış olduğu “*Türkiye de Bir Amerika Olabilir*” adlı kitaptır (1961). ABD gezisinin Asutay üzerinde bıraktığı etkinin düzeyi şu hayranlık dolu ifadelerde ortaya çıkmaktadır (1961; 6)

“Çalışanın, çalıştırmanın, alanın ve satanın bir birine inandığı, güvendiği ve dayandığı; insan hak ve hürriyetlerine, noksansız hörmet edildiği, vatandaşın her çağının garanti altına alındığı, cemiyet hizmetlerinin hiç bir kanun zoru olmadan paylaşıldığı dil, din ve cinsiyet meselelerinin münakaşa konusu olmaktan kurtarıldığı bu diyarı, memleketini seven ona gönül veren, her Türkün görmesini ve hele cenneti çenber sakalda gören bedbahtların, bu ülkeyi gezmesini ne kadar isterdim.

“Amerikada miskinlik yuvası tembel kahveler yok. Bu diyarda saloş meyhaneler yok. Bu yerde köşe başlarını tutan, tretuvarları işgal eden, her geçenin yolunu kesen sürüngen dilenciler yok. Burada iftira yok, tezvîr yok, birbirini atlatan, aldatan yok.” [sic]

Türk sendikacıların mektuplarında yer alan hayranlık ve abartı dolu ifade tarzının sadece sendikacılar a özgü bir tutum olduğunu söylemek haksızlık olur. Bu algı ve tutumun dönemin ruhuna uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü 1950’li yıllar Marshall Planı çerçevesinde Türkiye’ye yapılan yardımlar nedeniyle yaygın bir ABD hayranlığı söz konusudur. 1950’lerin pro-Amerikan atmosferinin her alanda etkisini gösterdiği bilinmektedir. O kadar ki, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Türkiye’yi “küçük Amerika” yapmaktan söz etmiştir (Milliyet, 21.10.1957). Diğer

faktörler yanı sıra, özellikle 1950'li yıllarda DP iktidarı ile birlikte yükselen ABD hayranlığı ile ABD yaşam tarzına imrenme ile genel politik-kültürel atmosferin sendikacıları da etkilediğini söylemek mümkündür.

5. Mektupların-Yazışmaların İçeriği

Mektup ve yazışmalarının içerik açısından en çarpıcı yönü bu yazışmaların bir vesayet duygusuyla yapılmış olması ve muhatap ABD sendikalarının ve sendikacılarının eşit değil adeta üst örgüt ve yönetici gibi algılanmasıdır. Karşı taraf ile bir müteakabiliyet ilişkisi kurulmamakta, ABD sendikaları ve sendikacıları zor ve muhtaç durumdaki Türk sendikacılığına yardım edecek bir merci olarak algılanmaktadır.

5.1. Kişisel Ricalar

Yazışmalarda kişisel istekler önemli bir tutmaktadır. Ancak bu istekler doğrudan yazarların kendi talepleri olmayıp daha çok bir yakınları ve tanıdıkları için yapılmaktadır. İstek-rica yazışmalarının bir bölümünün sendikacılarının yakınları ve tanıdıklarının talebi ve sorunu nedeniyle yapıldığını sanıyoruz. Bir ABD'li tanıyan olmak veya temasta olmak ciddi önem atfedilen, ayrıcalıklı bir durum olarak algılanmaktadır. Bu taleplerden bazılarının ABD'li sendikacılar tarafından yanıtlandırıldığı ve iletilen sorunun çözülmeye çalışıldığını görüyoruz.

İsmail Aras, 1951 ABD seyahati dönüşünde Bay ve Bayan Brown'a uzun bir mektup yazarak M. B. isimli bir işçi için kişisel bir yardım talebinde bulunmaktadır. Aras, vize ve döviz alamayan bu işçiyi ABD'ye davet etmeleri için Brown'dan Lovestone veya başkalarından ricacı olmasını istemektedir (Aras'tan Mr ve Mrs Brown'a, 18 Kasım 1951):

“Bu kişi makine sanayiindeki en iyi işçilerden biridir. O bu mesleğe tutkuyla bağlıdır ve bu alanda daha iyi koşullar ve mükemmel bir güç edinmek istemektedir. Onun için tek bir şey vardır; o da Amerikaya gelmektir. Biliyorsunuz, sanayi ABD'de çok güçlüdür ve daha güzel olanaklar elde etmek isteyen bir kişi için her şey orada çok kolaydır.”

Buna benzer bir istek bu kez 1961'de Şaban Yıldız tarafından Irving Brown'a iletilmiştir. Yıldız ABD'de iki yıllık bir burs kazanan bir aile dostu için kişisel bir istekte bulunmaktadır. İstanbul'dan New York'a gidiş için dövizini bulunan Yıldız'ın yakını New York Washington arası yol parası için bir miktar dövize ihtiyaç duymaktadır. O dönem döviz tahsisinin ciddi bir sorun olması ve yurt dışına çıkanlara sınırlı döviz tahsisinde bulunulması Yıldız'ı aile dostu için böyle bir çare aramaya itmiş olmalıdır. Dönemin mektuplarında başka döviz tahsis sorunlarına da rastlanmaktadır. Ancak ilginç olan Yıldız'ın bu sorunun çözümü için en üst düzeyde girişimi düşünmesidir. Yıldız bu konuda AFL-CIO Başkanı Meany'ye veya Mali Sekreteri Schnitzler'a mektup yazmayı düşündüğünü ancak önce Brown'ın düşünce ve tavsiyelerini almak istediğini yazmaktadır (Yıldız'dan Brown'a, 15 Temmuz 1961).

Bir başka kişisel yardım isteği de Türk-İş Başkanı Demirsoy tarafından İmren Aykut için yapılmıştır.¹² Demirsoy'un bu konuda Kirsch'e bir kaç yazdığı anlaşılmaktadır. Demirsoy, o dönem bir AID programı nedeniyle ABD'de bulunan Aykut'un yoğun bir İngilizce dil eğitimi programına yerleştirilmesini istemektedir. Demirsoy böyle bir kursun bedelini AID'nin ödeyemeyeceğinin belli olduğunu belirterek Aykut'un altı aylık bir kursa yerleştirilmesini ve gerekirse kurs bedelinin AFL-CIO veya üye sendikalardan biri tarafından karşılanmasını istemektedir. Demirsoy mektubunda, İmren Aykut'un Türk sendikal hareketi için yeri zor doldurulur elemanlardan biri olduğunu belirtmekte ve eğer ona böyle bir dil eğitimi sağlayamazlarsa muhtemelen onu ellerinden çıkaracaklarını vurgulama gereği hissetmektedir (Demirsoy'dan Kirsch'e, 23 Temmuz 1969).

5.2. Akçalı Yazışmalar

Kişisel ve sınırlı ricaların ötesinde yazışmalar arasında kurumsal mali talepler ve akçalı ricalar da önemli bir yer tutmuştur. 1950'lerin başından başlayarak Türk sendikacılarının çeşitli maddi yardım talepleri söz konusu olmuştur. Ancak akçalı yazışmalar 1950'li yıllarda önemli bir yer tutmazken 1960'lı yıllarda giderek artmıştır. 1960'larda bu yardımlar sendikadan sendikaya yardım niteliğinden çıkmış ve ABD'nin resmi devlet kurumlarından biri olan AID kanalıyla çeşitli aynı ve maddi yardımlar sağlanmıştır. 1962'den itibaren doğrudan AID kanalıyla Türk-İş'e yapılan yardımlar Türk-İş bütçesi içinde çok ciddi bir oran oluşturmaktadır.

Türk-İş Başkanı İsmail İnan'ın 1953'te Brown'a yazdığı bir mektupta mali sıkıntıdan dem vurulmakta ve örtülü bir maddi yardım talebine yer verilmektedir (Aras'tan Brown'a, 26 Şubat 1953): *"Sendikalardan ve federasyonlardan parasal yardım alamıyoruz. Bu konuda sizin bilgi ve deneyimizi öğrenmek ihtiyacı duymaktayız. Bugüne kadar sizinle yakın temas içinde olmadık. Fakat bundan sonra bu teması yeniden kurmak ve derinleştirmek arzusundayız."*

Akçalı ilişkiler 27 Mayıs sonrasında sendikaların uluslararası ilişkilerinin serbestleşmesiyle giderek yoğunlaşmıştır. Demirsoy, Brown'a yazdığı bir mektupla ICFTU'dan talep ettikleri yardımlar hakkında detaylı bilgi vermiş ve ICFTU'nun Uluslararası Dayanışma Fonu Komitesinden (International Solidarity Fund Committee-ISCF) aynı ve nakdi taleplerinin kabul görmesi için çaba harcamasını talep etmiştir. Demirsoy, ayrıca yazının ekinde ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin ayrıntılı bir listesini eklemiştir. Demirsoy mektubunda ICFTU temsilcisi H. Goesel'in Türkiye'ye iki ay süren bir ziyarette bulunduğunu, bu ziyaret sonunda Türk-İş'in yardım taleplerini de içeren bir rapor hazırladığını ve Türk-İş'in yardım taleplerine sıcak baktığını yazmaktadır. Demirsoy ICFTU'dan Türk-İş'in 6 bölge temsilciğinin kurulması için yardım talep ettiklerini, bu 6 bölge temsilciliğinin iki

¹² İmren Aykut, T. Maden-İş ve Teksif sendikaları ile Şişecam'da uzman olarak çalışmış, Kâğıt İşverenleri Sendikası Genel Sekreterliği, Danışma Meclisi Üyeliği, İstanbul Milletvekilliği ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yapmıştır.

yıllık toplam masrafının 720 bin Türk lirası tuttuğunu belirlemektedir. Demirsoy ayrıca bir de araba talep ettiklerini ve bunun da Goesel tarafından kabul edildiğini yazmaktadır.

Bunlara ek olarak Demirsoy bir matbaa kurmak istediklerini ve bununla ilgili bir raporu Goesel'e sunduklarını ve bir örneğini ekte kendisine gönderdiğini yazmaktadır. Demirsoy'un mektubunda başka ilginç bir ayrıntı daha yer almaktadır. Brown'ın Türk-İş binasının küçüklüğü nedeniyle matbaa kurulması meselesini yadırgayacağını düşünerek açıklamalar yapmaktadır. Meclisten o günlerde geçen bir yasa ile İşçi Sigortaları Kurumundan düşük faizle 1,5 milyon Türk lirası yardım aldıklarını ve bununla büyük bir bina satın alacaklarını yazmaktadır (Demirsoy'dan Brown'a, 18 Ağustos 1961). Ancak Demirsoy bu mektuptan bir aç ay sonra Brown'a yazdığı yeni bir mektupta ICFTU-ISFC toplantısında Türk-İş'e yardım yapılması konusundaki çalışmalarını için teşekkür etmekte ancak bu ICFTU yardımının matbaa kurulmasını içermediğini hatırlatmaktadır. Demirsoy Brown'a "ICFTU'nun talebimizi kabul etmemesi durumunda Amerikan sendikaların işbirliği için bize söz vermişsiniz" diyerek matbaa için Brown'dan tekrar yardım istemektedir (Demirsoy'dan Brown'a, 30 Kasım 1961).

1962 yılında AID yardımlarının doğrudan Türk-İş'e yapılmaya başlanması ile birlikte konfederat düzeyde ABD sendikalarından yardım taleplerinin zemini kalmamış bu işlevi AID yardımları görmüştür.¹³ Ancak konfederasyon dışında sendikalar düzeyinde mali yardım talepleri de söz konusu olmuştur. Diğer sendikalar tarafından da yapılmış olduğuna inandığımız ancak arşiv belgelerine ulaşamadığımız yazışmalar için sadece Lastik-İş yazışmalarına yer vereceğiz.

Lastik-İş Genel Başkanı Rıza Kuas, 1962 yılında AID tarafından düzenlenen ABD ziyareti dönüşünde, bu ziyaret sırasında tanıştığı ABD Lastik, Mantar, Linolyum ve Plastik İşçileri Sendikası Başkanı George Burdon'a bir mektup yazarak mali yardım talep etmiştir. Diğer sendikaların ITS'lerden (Uluslararası İşkolu Federasyonları/Enternasyonalleri) yardım aldığını belirten Kuas, Lastik-İş'in hâlâ yardım alamadığını vurgulayarak işkolu federasyonundan yardım yapılması için Burdon'dan destek istemektedir. İşkolu Enternasyonalinden istedikleri yardımları "a) eğitim malzemesi, b) organizasyon için 2 cip, c) küçük bir bina veya apartman almak için para (Milli Merkez olarak kullanmak için)" şeklinde sıralayan Kuas eğer Enternasyonal yardım etmezse ABD sendikasının yardım edip edemeyeceğini sormaktadır (Görsel 6). Talebinin garip karşılanmasını ihtimalini düşünen Kuas şunları eklemektedir: "Bu kısa tanışma üzerine bu isteğin ani olduğunu düşünmekle beraber, Bu yardımın Türkiye'de bir işçilik hareketine büyük yardımı dokunacağını bildirmek isteriz." (Kuas'tan Burdon'a, 8 Mart 1963).

¹³ AID'nin Türk-İş' yaptığı yardımlar konusunda bakınız: (Işıklı, 1979) ve (Çelik, 2009).

Enternasyonalden isteklerimiz şunlardır:
a)Eğitim Malzemesi
b)Organizasyon için 2 cip
c)Küçük bir bina veya apartman almak için para(Millî Merkez kxxx olarak kullanmak için)
Eğer Enter nasyonal isteğimizi kabul etmezse sizin yardım edip edemeyeceğinizi öğrenmek istiyoruz.Bu kısa tanışma üzerine bu isteğin ani olduğunu düşünmekle beraber,Bu yardımın Türkiyede hür işçilik hareketine büyük yardımı dokunacağını bildirmek isteriz.

Sendikamız 1949 kurulmuştur.Türk Plastik ve Lastik Endüstrisini içine alması çalışmaktadır ki bu 60.000 işçi ve 210 fabrikadan müteşkil dir.İş Sendikaları Türk Konfederasyonu tarafından tanınmış olup bu koldaki tek meşru sendikadır.
Memleketimiz veya sendikamız hakkında başka malumat istediğiniz takdirde bildirmenizi rica ederiz.

Rıza Kuas

Görsel 6: Kuas'tan Burdon'a, 8 Mart 1963

Kaynak: TÜSTAV Arşivleri Lastik-İş Koleksiyonu

Kuas'ın bu mektubuna yanıt olarak Burdon tarafından yazılan bir mektupta "(...) mektubunuzu aldık ve Türk sendikasının mali durumunu öğrendik. Maalesef sendikamız Genel İşçiler Sendikasının 22 Martta Amsterdamda yapacağı toplantıya iştirak edemeyecektir. Şu anda bizim sendikamızın durumu da kritiktir. Halen 3 büyük lastik kumpanyası ile pazarlık halindeyiz ve 1963 için yüklü bir ekonomik program hazırlanmış bulunuyoruz ki bu teşkilatımız için güç olacaktır" denmektedir (Burdon'dan Kuas'a, 21 Mart 1963).

Yardım talepleri sadece sendika genel merkezleri düzeyinde söz konusu olmamıştır. Yerel sendikacılar da yardım talebinde bulunmuştur. Bunlardan biri Zonguldaklı yerel bir sendikacı yazılmış olan yardım talebi mektubudur. EKİ (Ereğli Kömür İşletmeleri) Çatalağzı Lavuar İşçileri Sendikası Başkanı Fuat Denizel ABD'li sendikacı Mike Ross'a el yazısıyla ve Türkçe olarak yazdığı mektupta yardım talebinde bulunmaktadır (Denizel'den Ross'a, 13 Şubat 1963):

"Mr. Mike Rose kıymetli vaktinizi israf etmemek için durumumuzun tahlilini diğer mektuplarıma bırakarak sadede geçiyorum. İçinde bulunduğumuz zor şartları yenebilmek için bazı yardımlara ihtiyaç duyduğumuzu takdir edersiniz. Sizin için küçük fakat bizim İçin çok kıymetli olan bu yardımları yapmanız mümkün müdür? Mümkün ise bu yardımların neler olacağı ve ne gibi şartları ihtiva edeceğini lütfen bildirmenizi rica ederim."

5.3. Mütakabiliyet Yok-Vesayet Var

Mektup ve yazışmaların önemli yönlerinden biri kurumsallık, eşitlik ve karşılıklılık (mütakabiliyet) özelliğinden yoksun olmaları bir alt örgüt-üst örgüt ilişkisi çerçevesinde yazılmış olmaları, vesayet ilişkisini yansıtmalarıdır. Yazışmalar iki eşit sendikal örgüt arasında değil, sanki alt-üst örgütler arasında yapılmış gibidir.

AFL-CIO dönem boyunca kimi Avrupa sendikaları dâhil pek çok sendikal örgüte yaptığı gibi Türkiye sendikalarına da bir tür vasi olarak davranmış ve ABD dış politikasının gereklerine uygun sendikal yapılar oluşmasına çalışmıştır. Bu ilişkiyi “sendikal emperyalizm” olarak nitelenebilir.¹⁴

Yazışmalarda mütakabiliyet yokluğu en göze çarpan niteliktir. Öncelikle Türk sendika liderlerinin muhatapları ABD’li sendikaların seçilmiş liderleri değil genellikle ABD’li sendika uzmanlarıdır. Lovestone, Brown ve Kirsch seçilmiş sendika liderleri değil, AFL-CIO’nun uzmanları, görevlileridir. Türk sendikacıları bu uzmanlarla kendi uzmanları düzeyinde yazışmamış bizzat kendileri muhatap olmuştur. ABD’li uzmanlar Türk sendikalarıyla seçilmiş liderler düzeyinde muhatap olmuştur. Türkiye’de sendika uzmanlarının yok denecek kadar az olduğu ve kurumsallaşmamış olduğu 1950’li yıllar için bu durum anlaşılabilir. Ancak Türk-İş’in ve sendikaların uluslararası ilişkiler birimlerinin olduğu 1960’lı yıllarda da Türk sendika liderliği mütakabiliyeti önemsemeksizin ABD’li sendika uzmanları ile muhatap olmaya devam etmiştir. Bu durum kuşkusuz AFL-CIO’nun onları alt örgüt olarak görmesini güçlendirmiştir.

ABD’li sendikacılarla yapılan yazışmalarda kendine güvensizliğin, kendini eşit hissetmeyişin, yardıma muhtaç olma duygusunun vermiş olduğu ezikliğin ve ABD’li sendikacılara duyulan hayranlığın derin izleri görülmektedir. Bu tutumun dönemin çeşitli eğilimlerdeki sendikacıları için ortak bir özellik olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, daha sonra Türk-İş Başkanı olan “mutedil” Seyfi Demirsoy ile daha sonra TİP kurucuları arasında yer alan 1950’lerin muhalif ve sosyalist eğilimli sendikacılarından Yıldız’ın ABD’li sendikacılarla ilişkileri büyük benzerlik göstermektedir.

Mektuplarda Türk sendikacıların kendilerini ABD’li sendikacı ve uzmanlara karşı hesap verme, izahat verme mecburiyetinde hissettikleri görülmektedir. İsmail Aras’ın ABD gezisi sonrası Brown’a yazdığı mektupta izahat verme ihtiyacının ve ABD hayranlığının izlerini görmek mümkündür: “Ankara’da meşgul olduğum işler hakkında sizlere izahat vermeden evvel... On sene kitab üzerinde sendikacılık dersi almış olsaydım bu iki ayda öğrendiklerimi öğrenmeme imkân yoktu.” (Brown’dan Aras’a, 3 Kasım 1951). Brown, Aras’a yazdığı cevabi mektupta Amerika seyahatindeki deneyimin yeni konfederasyon oluşumu gibi büyük bir görev sırasında yardımcı olacağını umduğunu belirtiyordu (Brown’dan Aras’a, 3 Kasım 1951).

Deneyimsiz, olanakları son derece sınırlı ve DP’nin basıncı altındaki sendikacılar, Batı ve ABD sendikalarıyla ilişkilerini geliştirerek adeta kendilerini korumak istemişler ve destek aramışlardır. Bu rasyonel tutum yanında Türk sendikacılarının ABD sendikacılarıyla ilişkilerinde zaman zaman naif bir boyutun da olduğunu söylemek mümkündür.

Şaban Yıldız’ın Türk-İş’in kuruluş hazırlıklarıyla ilgili olarak Irving Brown’a

¹⁴ Sendikal emperyalizm tartışmaları için bakınız: (Munck, 2002) ve (Koç, 2005).

yazdığı mektup içerik ve üslup açısından kayda değerdir: (Yıldız'dan Brown'a 28 Mayıs 1952) Mektubun örneği Ek-2'de yer almaktadır.

Yıldız mektubunun başında *“Aziz dostumuz ve arkadaşımız, son bir yıl zarfında... Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun teşekkülü hususunda sizin hissenizin büyük olduğunu her zaman takdir ederiz”* demekte ve mektubuna mahcubiyetle şöyle devam etmektedir: *“Son bir yıl zarfında ve bilhassa Şubat 1952'den bu yana Türkiye sendika hareketlerinde elde edilen gelişmelerden malumat vermek imkânını bulamadığımdan cidden mahcubum. Özür dilerim. Bundan böyle, Türk İşçi Sendikaları ve Türk-İş Konfederasyonu'nun gelişmesinden mümkün mertebe mufassal bir şekilde size bilgi vermeğe çalışacağım. Bu suretle kısmen dahi olsa kabahatimi tamir edeceğimi ümit ederim.”* Yıldız mektubuna şu övgü dolu ifadeleri eklemektedir:

“Memleketimizi ziyaret edeceğiniz müjdesini memnuniyet ve sevinçle karşıladık. Konfederasyonumuzun resmen ilan tarihinde aramızda bulunmanız bizim İçin bir iftihar vesilesi olacaktır.

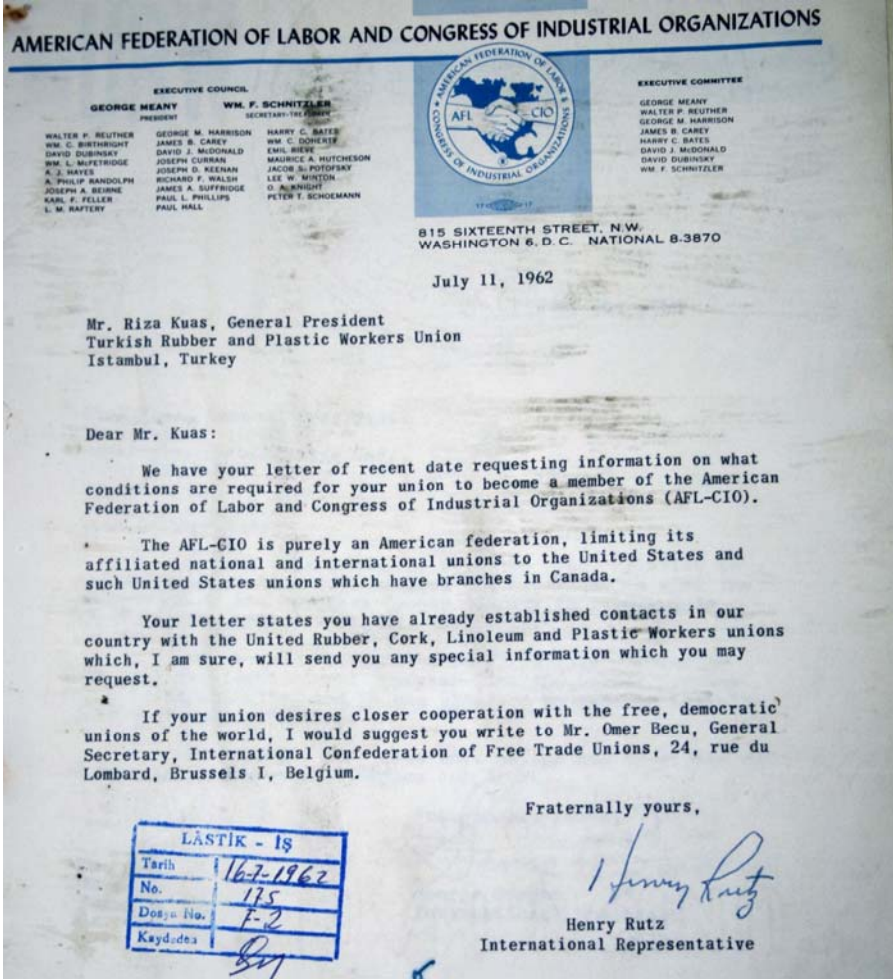
Bu vesile ile de her zaman olduğu gibi müthiş zeka, tecrübe ve sendikacılıktaki kabiliyetinizden elbetteki istifade etmek imkanının bağlayacağınızdan eminim. “

Yıldız mektubunun sonunda Brown'ın mektubundaki bir sorusuna cevaben *“gerek keyfiyet gerekse kemiyet bakımından durumumuz fena olmamakla beraber maddi durumumuzu takviye için imkânlar arıyoruz”* diyerek yaşadıkları maddi zorluklara işaret etmektedir.

Yıldız ile Amerikalı sendikacılar arasındaki samimi yazışmalar 1961 yılına kadar devam etmiştir. Tekrar vurgulamak gerekir ki, bu yazışmalara bir destek arama ihtiyacı, kendine güvensizlik ve eziklik egemendir. Yıldız, Brown'un da bağlı olduğu AFL'nin Hür Sendika Komitesi Sekreteri Lovestone'a yazdığı mektupta yeni yıl için kutlamalarını yollamakta geç kaldıkları için üzüntü ve özürlerini bildirmektedir (Yıldız'dan Lovestone'a 14 Şubat 1953).

Türk-İş ile AFL-CIO arasındaki yazışmalara bakıldığında Türk-İş'in Türkiye'de olan biten hemen hemen her sendikal gelişmeyi AFL-CIO'ya bildirdiği görülmektedir. Örneğin 274 ve 275 sayılı yasalar yürürlüğe girdiğinde Türk-İş bunları İngilizceye çevirerek AFL-CIO Başkanı Meany'ye göndermiştir (Demirsoy'dan Meany'ye 2 Ekim 1963). Türk-İş 1965 Kozlu olayları sırasında yayınladığı üç ayrı açıklamayı İngilizceye çevirerek yine Meany'ye yollamıştır (Demirsoy'dan Meany'ye 20 Mart 1965). Türk-İş kendisi gibi bir ulusal sendikal merkez olan AFL-CIO'yu adeta bir üst sendikal örgüt olarak algılamaktadır.

Görsel 7: Rutz'dan Kuas'a, 11 Temmuz 1962

Kaynak: TÜSTAV Arşivleri Lastik-İş Koleksiyonu

AFL-CIO'yu üst örgüt olarak algılamak konusunda en trajik örnek ise Lastik-İş'in AFL-CIO'ya üye olma isteğidir. Kuas, 8 Haziran 1962 tarihinde AFL-CIO'ya hitaben yazdığı mektupta eğer mümkün olursa AFL-CIO'ya üye olmak istediklerini ve üyelik koşullarının bildirilmesini, AFL-CIO tüzüğüne bir örneğinin kendilerine gönderilmesini istemekte ve bu konuları görüşmek amacıyla bir AFL-CIO temsilcisini İstanbul'a davet etmek istediklerini bildirmektedir (Kuas'tan AFL-CIO'ya 8 Haziran 1962). Kuas'ın mektubuna AFL-CIO uluslararası ilişkiler temsilcisi Henry Rutz imzasıyla gönderilen yanıtta AFL-CIO'nun uluslararası bir

sendikal örgüt değil bütünüyle bir Amerikan federasyonu olduğu ve üyeliğin sadece ABD sendikaları ile sınırlı olduğu belirtilmektedir (Rutz'dan Kuas'a, 11 Temmuz 1962). (Görsel 7).

Bu tutum, zayıf ve destekten yoksun sendikacıların uluslararası ilişkilerin serbestleşmesiyle birlikte destek arayışı için önüne çıkan her olanağı değerlendirme anlayışının ürünü olarak görülebilir.

Yazışmalarda şikâyet ve ihbarlar da önemli bir tutmaktadır. Taraflar hoşnut olmadıkları ve zararlı gördükleri kişiler hakkında birbirlerine karşılıklı bilgiler aktarmaktadırlar. Şikâyet edilenler arasında TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar ve o dönemde çeşitli sendikalarda danışmanlık yapan Av. Engin Ünsal da yer almaktadır. Kirsch Demirsoy'a yazdığı bir mektuba "*ilçimizi çekeceğimi biliyorum*" notuyla Le Monde'da çıkan Mehmet Ali Aybar'ın bir açıklamasını ekliyordu. Mektupta devamla Genel-İş'ten Engin Ünsal'ın Public Service International-Kamu Hizmetleri İşçileri Enternasyonalisi (PSI) kongresinde yaptığı bir konuşma hakkında bilgi aktarılmakta ve Ünsal'ı şikâyet edilmektedir. Kirsch, Ünsal'ın grev silahını geliştiren ülkeler için gerekli ve tercih edilir bir araç olarak tanımladığını, tahkim prosedürünün işçilerin çıkarlarını korumak için uygun olmadığını söylediğini ve AID programlarını kötülediğini Demirsoy'a bildirmektedir (Kirsch'ten Demirsoy'a, 13 Aralık 1967). Kirsch, bir başka mektubunda Müskirat Federasyonu'nun hukuk danışmanı Adil Aşçıoğlu'nun Uluslararası Gıda Federasyonu bülteninde yayınlanan açıklamasının bir örneğini bilgi için yazı ekinde Demirsoy'a yollamıştır. Aşçıoğlu, Türk-İş'e karşı eleştirel tutumuyla tanınan ve Akis ve Yön'de yazan bir sendikal aydındır. Kirsch'in Aşçıoğlu'ndan rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır (Kirsch'ten Demirsoy'a, 29 Aralık 1966).

5.4. DİSK'in Kuruluşuna İlişkin Yazışmalar

DİSK'in kuruluşu, Türkiye sendikalarıyla yoğun ilişkileri olan ABD sendikacıları arasında önemli yankı ve tartışmalar yaratmıştır. ABD'li sendikacılar kendi aralarında yaşadıkları tartışmalar nedeniyle DİSK'in kuruluşunun ardından farklı tepkiler vermiştir. ABD devleti ile daha içli dışlı olan Meany-Lovestone-Brown eksenli DİSK'e karşı tutum alırken, Ankara'da 1960'lı yıllarda ABD Çalışma Ataşesi olarak çalışmış olan ABD Çalışma Bakanlığı Uzmanı Millen olan Bruce Millen,¹⁵ Birleşik Otomotiv İşçileri Sendikası (UAW) Başkanı Victor Reuther ile Uluslararası Kimya İşçileri Federasyonu (ICF) Genel Sekreteri Charles Levinson'¹⁶ başını çektiği eksen DİSK ile ilişkileri sürdürme eğiliminde olmuştur.

¹⁵ Bruce Hiram Millen, Ağustos 1966'da ABD Ankara Büyükelçiliğine Çalışma Ataşesi olarak atandı. Ankara'ya atandığında Millen'in 2.5 yılı Yeni Delhi'de olmak üzere 15 yıla yakın Çalışma Ataşeliği deneyimi vardı (Britanya Ankara Büyükelçiliğinden Çalışma Bakanlığı'na, 11 Haziran 1966). Millen daha sonra ABD Çalışma Bakanlığı Politika Planlama ve Araştırma Bürosu üyesi olarak çalışmıştır.

¹⁶ IMF Genel Sekreter Yardımcılığı ve ICF'de Genel Sekreterlik görevlerinde bulunan Levinson, Türkiye sendikacılığı açısından önemli isimlerden biridir. Charles Levinson,

Yeni konfederasyon konusu başından beri ABD’li sendikacı ve diplomatların yakın ilgi alanında olmuştur. Türk-İş Başkanı Demirsoy, ABD gezisi dönüşünün ardından Aralık 1966’da ABD’nin Ankara Büyükelçisine Türk-İş’in diğer yeni ve gelişen bir sendikal hareket gibi rakiplerden, sözde Türkiye İşçi Partisi’nin yönlendirdiği solcu unsurlardan kaynaklanan muhalefetle çevrili olduğunu ancak bu durumun ciddi bir sorun olmadığını, ancak baş ağrısı yarattığını anlatmaktadır (Hart’tan Meany’ye 14 Aralık 1966).

DİSK’in kuruluşundan bir süre önce AFL-CIO yetkilileri yeni bir konfederasyon kurulacağını öğrenmişlerdir. AFL-CIO Uluslararası İlişkiler Bölümü temsilcisi Henry Kirsch Demirsoy’a yazdığı 29 Aralık 1966 tarihli mektupta yeni bir federasyonun örgütlendiğini duyduğunu yazmakta ve ne olduğunu anlamak için bilgi istemektedir. Kirsch eğer edindikleri bilgi doğru ise yeni federasyonunun hangi sendikalardan oluştuğunu, Türk-İş’ten ayrılıp ayrılmadıklarını ve yöneticilerinin kimler olduğunu sormaktadır. Kirsch o kadar merak içindedir ki, “*Diğer bir ifadeyle, Seyfi Bey, bu konu üzerine olabildiğince çok detay ve bilgi verebilir misiniz?*” diye yazmaktadır. Kirsch, DİSK’in kuruluşuna Levinson’ın karışıp karışmadığını sormaktadır. Kirsch ayrıca Demirsoy’un Levinson’ı Türk-İş’in sorunlarına karışmaması konusunda ağır biçimde uyardığı bir mektuptan söz etmektedir (Kirsch’ten Demirsoy’a 29 Aralık 1966). Kirsch, bu mektubuna yanıt alamayınca 23 Ocak 1967 tarihinde Demirsoy’a bir hatırlatma mektubu yazmış ve bilgi isteğini tekrarlamıştır (Henry Kirsch’ten Seyfi Demirsoy’a 23 Ocak 1967).

DİSK’in kuruluşunun hemen ardından AID Ankara temsilciliği tarafından Brown’a yollanan bir yazıda yeni kurulan konfederasyon küçümsenmekte ve etkili olamayacağı iddia edilmektedir. Yeni konfederasyonun üye sayısının söylendiği gibi 40-50 bin değil 15 binden az olduğu iddia edilen yazıda Türk-İş’in kendine

uluslararası sendikal harekette Irving Brown’ın oynadığı rolün zıddını oynamıştır. Levinson ile birlikte çalışan Gary K. Busch, Levinson ve Brown’ın birbirinden nefret ettiğini belirtmektedir. **Gary K. Busch ile e-posta yazışması.** 11 Nisan 2009. Brown’ın AFL’nin Paris temsilciliğini yaptığı yıllarda, Levinson CIO’nun Paris temsilciliğini yürüttü. 1956-1964 arasında IMF Genel Sekreter Yardımcılığını, 1964-1983 arasında ise ICF (daha sonra ICEF ve ICEM adını aldı) Genel Sekreterliğini yürüttü. Levinson, uluslararası sendikal hareketin hükümet denetimi, özellikle de Amerikan hükümetinin denetimi altına alınması çabalarına karşı durdu ve uluslararası sendikal hareketin bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunmasına büyük katkı yaptı. Levinson “uluslararası sendikal hareket” kavrayışının ısrarlı savunucusu oldu. Bu anlayış çerçevesinde 1969’da Saint-Gobain’in dört ayrı ülkedeki fabrikalarında eş zamanlı grevler örgütledi (Dan Gallin, “Funeral Speech for Charles Levinson, 26 Ocak 1997). Levinson’ın Türkiye sendikal hareketi ile yakın ilişkileri olmuş özellikle Maden-İş ve Lastik-İş’e destek olmuştur. Pamukçu, Levinson’ın aynı zamanda IMF’nin Türkiye sorumlusu olduğunu, Türkiye’ye çok geldiğini ve Maden-İş’in seminerleri ve örgütlenmesi için çok para yardımı yaptığını belirtmektedir Pamukçu, Demirsoy’un Levinson’u sevmediğini ve hatta komünist olarak suçladığını da aktarmaktadır. (Sina Pamukçu ile görüşme, 24 Ekim-6 Kasım 2007).

güvendiği ve yeni federasyonu kuran sendikaların üyelerinin çoğunluğunun istifa ederek Türk-İş'e bağlı sendikalara katıldıkları ileri sürülmektedir (Edwards'tan Brown'a 14 Şubat 1967). AFL-CIO tarafından hazırlanan ve bir örneği Demirsoy'a da yollanan bir raporda DİSK'in kuruluş gerekçesi olarak TİP'in 1962'den başlayarak Türk-İş içinde desteğini kaybetmesi ve 1966 Türk-İş Genel Kurulunda Türk-İş yönetimine hiç bir TİP'linin girememesi gösterilmekte ve bunun üzerine TİP'in Kasım 1966'da kendi konfederasyonunu kurmaya karar verdiği ileri sürülmektedir. Raporda DİSK'in kuruluşunun asıl gerekçesi TİP'in Türk-İş içinde zayıflaması olarak değerlendirilmektedir. Rapora göre, Demirsoy Çalışanlar Partisini kurmakta başarılı olamasa da pek çok sendikacıyı TİP'ten uzak tutmayı başarmıştır. TİP'in Türk-İş içindeki etkisinin azalmasının bir diğer nedeni olarak ise İİSB'nin kapatılması belirtilmektedir. Rapora göre, sendikal yasaların kabul edilmesiyle işçilerin ekmeklerini büyümeye yöneldikleri ve TİP'in radikal politikalarından uzaklaştıkları iddia edilmektedir. Rapor, işçilerin büyük bölümün Adalet Partisi'ni desteklemelerine rağmen, özellikle hükümetin emek politikalarında bir kayma olması durumunda TİP ve DİSK'in hâlâ bir tehdit olarak durduğunu yazmaktadır (Herling, Background re Turkish Labor Party and DISK).

Bruce Millen, DİSK'in örgütsel olarak bağımsız fakat işlev bakımından TİP'e bağlı olduğu görüşündedir. Millen Türk-İş'in önde gelen yöneticilerinden birinin kendisine DİSK yöneticilerinin komünist olmadığını belirttiğini, ancak *"bununla birlikte, komünist TİP militanları DİSK'in taktik ve siyasetini etkilemiyor denilemez"* görüşünde ısrar ettiğini vurgulamaktadır. Millen DİSK'in kurulması ile birçok ülkede bilinen şekli ile Türkiye'de politik sendikacılığın başladığını ve yükselen anti-Amerikancılık ve şehir toplumunun politikleşmesi nedeniyle politik sendikacılığın büyük bir ihtimalle devam edeceğini yazmaktadır. Millen, DİSK'in kuruluşunun resmi makamları zor durumda bıraktığı ve bu yeni gelişmenin icabına bakma yollarını bulamadıklarını da belirtmektedir. DİSK-TİP ittifakının siyasi müttefikleri ve etkin sözcüleri olduğunu belirten Millen hükümetin şaşkınlık içinde olduğunu vurgulamaktadır. DİSK'in gelişme ihtimalini zayıf gören ve Türk-İş'in akılcıca davranırsa bu gelişmeden etkilenmeyeceğini savunan Millen, Türk-İş içinde AP'nin etkisinin daha da artması tehlikesi olduğunu ve bu durumda CHP'liler ve Türk-İş içinde olup DİSK'ten yana olanların DİSK'e geçebileceği öngörüsünde bulunmaktadır. Millen, AID programlarıyla yoluyla Amerika'nın, taktik, teknik ve hatta felsefe olarak öğrettiği şeylerin sadece Türk-İş'i değil, DİSK'i de etkilemeye devam edeceğini de iddia etmektedir (Millen, 1969).

DİSK'in kuruluşunun ardından ABD'li sendikacıların tutum saptamakta tutum saptamakta yaşadığı tereddüt başka yazışmalara da konu olmuştur. Lovestone ve Kirsch DİSK'e karşı kesin tutum alınmasını savunurken Millen'in DİSK ile ilişkileri sürdürmekten yana olduğu gözlenmektedir. Kirsch'in İzmir'den 29 Ağustos 1967 tarihinde Lovestone'a yazdığı bir mektupta bu tereddüt ve farklılaşmaya dair önemli bilgiler yer almaktadır. Mektupta yer alan bilgilere göre,

ABD Dışişleri ve Çalışma Bakanlığı'nın DİSK ile ilişkileri sürdürmek ve DİSK için seminerler düzenlemek istediği anlaşılmaktadır. Bu tutumda Millen'in yazdığı bir mektubun etkili olduğu vurgulanmaktadır (Kirsch'ten Lovestone'a, 29 Ağustos 1967). Millen'in AFL-CIO'nun antikomünist çekirdeği tarafından pek sevilmediği anlaşılmaktadır. Lovestone, Demirsoy'a yazdığı bir mektupta Millen için "*eğer daha fazlası değilse bazı DİSK üyesi sendikalara en azından platonik bir aşkı olduğunu gösterdi*" demektedir (Lovestone'san Demirsoy'a 26 Eylül 1967).

5.5. DİSK'i Çökertme Yazışmaları

DİSK'in kurulması ardından Demirsoy ve Kauçuk-İş Sendikası yöneticileri ile AFL-CIO arasında yapılan yazışmalar sendikal tarih açısından yüz kızartıcı niteliktedir. Bu mektuplarda DİSK ve bağlı sendikalara yönelik açık bir düşmanlık, komplo girişimi ve DİSK ile üyesi sendikaları çökertmek için maddi yardım talebi yer almaktadır.

AFL-CIO'nun düşmanlığını derhal kazanan DİSK, AFL-CIO'ya mesafeli uluslararası sendikal örgütlerden ise destek görmüştür. Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (IMF) DİSK'e ve bağlı sendikalara destek vermiştir. Kirsch, UAW'dan Victor Reuther'in Maden-İş ve Kemal Türkler ile ilişkilerinden dolayı Demirsoy'un endişeli olduğunu yazmaktadır. Türk Metal-İş yöneticileri de T. Maden-İş'e yardım etmesinden dolayı IMF'den şikâyet etmişlerdir (Kirsch'ten Lovestone'a, 29 Ağustos 1967).

IMF tarafından Maden-İş'e 12 otomobil gönderilmesini bir mektupla şikâyet eden Demirsoy'a yazdığı yanıtta Lovestone, "*Maden-İş gibi Türk-İş'e düşman ve ICFTU'nun ve Türk halkının düşmanları ile çalışan bir örgüte*" 12 otomobil gönderilmesinden dolayı şok olduğunu ve konuyu ICFTU yönetim kurulu toplantısına taşıyacağını yazmaktadır. Lovestone Maden-İş'e 12 otomobil gönderilmesine o kadar sinirlenmiştir ki, şöyle yazmaktadır: "*Söyleyin bana. Maden-İş 12 üyeye [yönetici] sahip midir? Sanmıyorum. Şüphesiz, bu otomobiller sadece Maden-İş için değil. Açıktır Maden-İş bu otomobilleri kendi amaçları için kullanacak diğer örgütler için bir örtü olacak. TİP ve DİSK yayınlarında AFL-CIO ve ABD'ye yönelik cıvık saldırılara ilişkin kupürleri ve çevirilerini yollarsan çok memnun olurum*" (Lovestone'dan Demirsoy'a, 26 Eylül 1967).

DİSK'in uluslararası sendikal hareketin bir kanadından destek almasına tepki gösteren Türk-İş Başkanı Demirsoy daha da ileri giderek DİSK'i yıkmak için AFL-CIO'dan açık yardım istemiştir. Demirsoy'un Kirsch'e Türkiye ziyareti ardından yazdığı bir mektupta DİSK'i yok etmek için açıkça yardım istemektedir (Demirsoy'dan Kirsch'e 28 Eylül 1967). Mektubun örneği Ek 3'te yer almaktadır.

Eminim, Türkiye'de kaldığınız süre içinde DİSK'e ilişkin bazı çalışmalar yaptınız ve bizim DİSK ve üye sendikalarını çökertmek için kullandığımız tekniklerin tamamıyla farkındasınız. Bizim taktiklerimizden biri DİSK'in sendikalarına rakip sendikalar

kurmadır. Bunlardan biri Kauçuk-İş'tir. Bu sendika kısıtlı kaynaklarına karşın DİSK'e karşı en önde mücadele ediyor ve muhtemel bütün yardımları hak ediyor.¹⁷

Demirsoy, Kauçuk-İş'in olabilecek her yardımı hak ettiğini ve Kirsch'ten konuyu AFL-CIO Başkanı Meany'ye iletmesini ve Kauçuk-İş'e yardım edilmesini talep etmektedir. Demirsoy'un bu mektubundan sonra Kauçuk-İş Başkanı Celal Küçük ve Genel Sekreter Fevzi Baştürk, Kirsch'e bir mektup yazarak yardım elde etmek için adeta yalvarmaktadırlar (9 Ekim 1967). Mektubun örneği Ek'te yer almaktadır.

“Kauçuk-İş, oldukça güçlü Lastik-İş'e karşı kuruldu ve aşırı solcu ve sermaye düşmanı Lastik-İş'e karşı amansız bir mücadele yürütüyor (...) Bu mücadelenin amacı aynı zamanda DİSK'i baltalamaktır. Kauçuk-İş'in acil yardıma ihtiyacı var. DİSK'in yarısının ve Lastik-İş'in tamamının silindiğini görmek istiyorsanız Kauçuk-İş'e yeterli yardım yapılmalı(...) Yardım gecikirse tarihi fırsatı kaçırsınız ve DİSK ile Lastik-İş yenilmez bir güç olur (...)”

Bu yüz kızartıcı yazışmalardan sonra başka tuhaflıklar da yaşanmıştır. Yukarıda yer alan DİSK'i çökertme yazısını Kauçuk-İş Genel Başkanı olarak imzalayan Celal Küçük bir süre sonra Lastik-İş'ten ayrılarak Kauçuk-İş'in kuruluşunda yer almış, önce sendikanın genel sekreteri, daha sonra da sendikanın genel başkanı seçilmişti. Daha sonra tekrar Lastik-İş' dönen Küçük 1972 yılında Lastik-İş Genel Sekreteri ve 1975'te DİSK Yürütme Kurulu üyesi seçildi. 12 Eylül sonrasında DİSK davasında yargılandı. 4.5 yıl tutuklu kaldı. (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, “Celal Küçük”, “Kauçuk-İş” ve “Lastik-İş” maddeleri, 1998). Küçük'ün Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi'nde yer alan biyografisinde Kauçuk-İş döneminden hiç söz edilmemektedir.

6. Yazışmalardan Kimi Sonuçlar

İncelediğimiz mektup ve yazışmalar Türk sendikacılığının gelişim yolunu anlamak için kimi ipuçları sunmaktadır. ABD'li sendikacılarla ilişkilerin dönemin Türk sendikacıları üzerinde çok yönlü etkiler yarattığı söylenebilir. Bu etkiler, ABD sempatisi, Amerikan yaşam tarzına öykünme, antikomünizm ve ABD sendikalarının tarzını ve siyasetini örnek almak şeklinde sıralanabilir. Mektup ve yazışmalarda bu etkinin açık izlerini görmek mümkündür. Öte yandan mektup ve yazışmalara yansıyan söylem ve içeriğin dönemin pro-ABD atmosferi ile uyumlu olduğunu göz ardı etmemek gerekiyor.

---

¹⁷ Kauçuk-İş, DİSK'in kurulmasının hemen ardından 24 Şubat 1967 tarihinde lastik işkolunda faaliyet göstermek üzere DİSK'in kurucu sendikalarından Lastik-İş'e rakip olarak kurulmuştur.

Mektuplar Türk sendikacıların pasif öznelere olmadıkları; deneyim ve ilişkileri ile öğrendiklerini ve rasyonel tutumlar takınabildiklerini göstermektedir. Devlet ile kurulan vesayet ilişkisi uluslararası ilişkilerine de sirayet etmiştir. Uluslararası ilişkiler bir yandan iç vesayete ve baskıya karşı soluklanma imkânı yaratırken öte yandan yeni bir vesayet türü üretmiştir.

1950'lerde Türkiye'deki sendikacıların ABD'li sendikacılarla yoğun ilişkisi ve sempatisi deneyimsizlik, yalnızlık ve güçsüzlüğün yaratmış olduğu bir sonuç olarak da okunabilir. İktidarın baskı altında tuttuğu, grev hakkının olmaması nedeniyle yaptırım gücü olmayan ve sol siyaset ile bağları koparılmış sendikacılık maddi ve manevi açıdan güçsüz, kendine güvensiz ve deneyimsizdi. Uluslararası sendikal harekete yönelik yoğun ilgi, yaslanacak bir güç, sığınacak bir liman; bilgi ve deneyim arayışıdır.

Bu yazışmalar sınıf oluşumunda deneyim ve ilişkinin rolü konusunda da ipuçları vermektedir. 1950'lerde dayanak arayışı, acemilik, mahcubiyet ve zaruret içinde yürütülen yazışmalar, 1960'larda bir tercihe dönüşmüştür. 1950'lerde farklı eğilimlere sahip sendikacıların tarzı birbirine çok benzer iken 1960'larda bir farklılaşma yaşanmıştır. Bunun sonucunda 1960'larda Demirsoy'un yolu ile Yıldız ve Kuas'ın yolu farklılaşmıştır. Bu farklılaşmada TİP'in ve sol aydınların etkisi ile 1960'larda farklılaşan sendikal mücadele deneyiminin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle Şaban Yıldız ile ABD'li sendikacılar arasındaki ilişkilerin seyrini irdelemek önemlidir. Çünkü 1960'ların ortalarından itibaren Yıldız'ın ABD sendikalarıyla ilişkilere karşı açık tutum aldığı bilinmektedir. Yıldız, 1966 yılında Şükran Kurdakul ile birlikte yazdığı "*Sosyalist Açından Türk-İş Yargılanıyor*" adlı kitapçıkta Türk-İş'in 1962 sonrası ABD sendikaları ve AID ile olan ilişkilerini sert biçimde eleştirmektedir. Türk-İş'te uzman adı altında Amerikan ajanlarının cirit attığını yazan Yıldız, bu uzmanların Türk-İş'e partilerüstü politika gütmelerini sahk verdiğini belirtmektedir. Yıldız, o yıllarda CIA ile ilişkileri iyice açığa çıkmış olan Joy Lovestone hakkında Türk-İş yöneticilerinin "*en yakın dost*" nitelemesini haklı olarak eleştirmektedir. (Yıldız ve Kurdakul, 1966). Ancak Yıldız 1950-60 döneminde kendinin Amerikalı sendikacılarla (Brown ve Lovestone) ilişkilerine değinmemektedir. Oysa 1960'larda yoğunlaşan bu ilişkilerin temelleri 1950'li yıllarda atılmıştı. Yıldız, Türk-İş'in kuruluş yıllarına ilişkin bir değerlendirmesinde şunları söylemektedir: (Yıldız, 1998; 1996)

"Türk-İş'in kuruluşu herşeyi ile önceden planlanmış bir 'tezgah' değildi. Hele hele ABD'nin her şeyi yerli yerine yerleştirdiği, planlanmış bir oyun hiç değildi. (...) Biz, dürüst, işçi sınıfına inanmış, gerçekleri kendi sezgilerimizle yakalamaya çalışan sendikacılar türünden idik. Bana hiç kimse "şunu yapın, bunu yapın" demedi. Yaptığımız, yapabileceğimiz neyse, herşeyi kendi sınıf güdümüzle yaptık. (...) Oluşturduğumuz Türk-İş'in bütün kuruluş aşamaları böyle

gerçekleşti. Ancak bize destek veren yabancı sendikacıların niyetleri farklı olabilirdi; bir Irving Brown bilmediğimiz halde CIA ajanı çıkabilirdi: Ama biz, kendi adıma ben görevde kaldığım süre içinde kendimin de bir parçası olduğum işçi sınıfına birşeyler vermek (...) sorumlu davranmasını bildim sanıyorum.”

Yıldız böylece 1950’li yıllarda Amerikalı sendikacılar hakkında bilgi sahibi olmadıklarını söylemektedir (Yıldız, 1996). Ancak 1950’li yıllarda da Amerikalı sendikacıların niyetlerine ilişkin sol aydınlardan uyarılar geldiğini görmekteyiz. Kemal Sülker’in çıkardığı *İşçi Hakkı* gazetesi, Brown’ın Türkiye ziyareti ardından hazırladığı raporun Türk gazetelerinde yayınlanması üzerine ciddi uyarılarda bulunuyordu. “*İ. Brown’un [Brown] raporu ve ifade ettiği tehlike*” başlıklı yazıda Brown’ın çalışmaları “*Türk işçilerinin teşkilatlanma gayreti karşısına dikilen engel*” olarak niteleniyordu (İşçi Hakkı, Sayı 7, 16 Ağustos 1951). AFL ve ICFU’nun Türk sendikalarıyla ilgilenmesinin arka planı konusunda oldukça erken tarihlerde yapılan bu eleştirel değerlendirmenin Yıldız dâhil o dönemin sendikacıları arasında pek etkili olmadığı, yalnız, deneyimsiz ve kendine güvensiz Türk sendikacılarının dış destek arayışını içeriğine pek bakmadan sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Ancak 1960’lı yılların ortalarına doğru değişen politik ve ideolojik atmosferin etkisiyle Yıldız dâhil pek çok sendikacının ABD sendikacılığına ilişkin tavrında ciddi bir değişiklik yaşanacaktır. Yıldız 1965 yılında AID kanalıyla yapılan ABD eğitimi davetini açıkça reddeden ilk sendikacı olacaktır (Sosyal Adalet, Sayı 16, Temmuz 1965). Yıldız’ın bu tutumunu geçmişte farkına varmadığı ABD sendikacılarının karmaşık ilişkilerine tepki olarak da okunabilir. Rıza Kuas da 1962’de AID programı ile ABD’ye gidip ve AFL-CIO ile yakın ilişkiye girmeye çalışırken 1965’e geldiğinde AID programlarına karşı çıkmaya başlamıştır (Türk-İş, 1965).

Sendikacı Şaban Yıldız Amerikaya Gitmeyi Reddedti

Türkiye İşçi Partisi ve Türk-İş kurucularından tanınmış sendikacı Şaban Yıldız, Türk-İş kanalı ile ve Amerikan AID yardımından 3 ay süre ile Amerikaya gönderilmek teklifini reddetmiştir.

Türk-İş’e yönderdiği mektubunda, Amerikan AID yardımının milli bağımsızlığımıza ekonomik, sosyal kalkınmamıza ve gelişmemize en büyük engellerden biri olduğunu belirten Şaban Yıldız aynen şöyle demektedir:

Amerika seyahati teklifinizi, bugünkü Türkiye’nin içinde bulunduğu ortam ve şartlarını bilen ve izleyen ve bunun çözüm yolları hakkında kesin kanaat sahibi olan bir sendikacı olarak AID yardımının milli bağımsızlığımıza; ekonomik, sosyal kalkınmamıza ve gelişmemize en büyük engel olduğuna inanan ve Türk-İş Başkanı sayın Demirsoy’un Akis’in 565. sayısında belirttiği gibi «Başkalarından yardım almanın mahzurları var. Bu ayrıca gururumuza da dokunuyor» olması, benim, AID parası ile Amerikaya gitmemi kesin olarak önlemektedir.

Bu bakımdan Amerika seyahati teklifinizi kabul edemeyeceğimi bildirmek isterim.

Ayrıca, kurucusu ve sorumlu Genel Yönetim Kurulu üyesi olduğum Türkiye İşçi Partisi’ni haksız ve mesnetsiz olarak kamu oyunun gözünde «ihtilâlcî bir parti» olarak gösterici beyanlarda bulunan kimselerin de seyahat davetini kabul edemem.

Yıldız ve Kuas gibi sendikacılar ABD hükümeti ile yakın ilişki içindeki sendikacılarla yollarını ayırırken Demirsoy'un yolu bu ilişkileri güçlendirmek şeklinde seyretmiş ve Türk-İş üzerinde AFL-CIO vesayeti artmıştır. Demirsoy, Meany'nin bayraktarlığını yaptığı partiler üstü politikayı sıkı biçimde savunmuştur. AID programları da mutedil bir sendikacılığın yerleşmesini vaaz etmiştir (Çelik, 2009).

Demirsoy'un Meany-Lovestone-Brown üçlüsünün CIA ile ilişkilerinin ortaya çıktığı koşullarda da bu üçlüye sahip çıktığını görmekteyiz. Türk-İş ile yoğun ilişkileri olan ABD sendikacılarının CIA ile ilişkisi olduğu Yön dergisi tarafından 1966 yılında yoğun bir biçimde dile getirildi. *Yön*, *Nation* dergisi ile *Washington Post*'ta bu yönde çıkan haberleri "*Sendikacılarımıza sunulur*" başlığı ile yayınlanmıştır.

Bu haberler AFL-CIO ve Jay Lovestone'un CIA ile yakın ilişkilerini anlatmaktaydı. ABD sendikacılığı Türk-İş ilişkilerinin yoğunlaşması nedeniyle bu ilişkilere getirilen eleştiriler dikkate alınmıyor ve hafifseniyordu. Yön'ün 158 sayısında yayınlanan ve ABD sendikalarının CIA ile ilişkilerini ortaya koyan yazıya Demirsoy, "*Lovestone'u yakından tanırım (...) Eski Dışişleri Bakanı Selim Sarper'in de yakın dostu olan Lovestone'nun CIA ajanlığı ile ithamı, olsa olsa onun amansız bir komünizm düşmanı olmasından ve bu yoldaki davranışlarından ileri gelmektedir*" yanıtını vermiştir (Yön, Sayı 160, 22 Nisan 1966). Demirsoy'un antikomünist eğilimli bir gazete olan *Washington Post*'ta çıkan bir iddia karşısında Lovestone'u savunması anlaşılması zor bir durumdur. Öte yandan Lovestone'u en fazla bir-iki kez görmüş Demirsoy'un Lovestone böylesine sahip çıkması ABD sendikacılığının ve AID programlarının Türk sendikacılığı üzerindeki etkisinin ve vesayetinin ölçütü olarak değerlendirilebilir.

EKLER (Belgelere ait kaynak bilgisi kaynakçada yer almaktadır)
Ek-1: İsmail Aras'tan Irving Brown'a 3 Kasım 1951

Sayın Kardeşim
Irving Brown, a .

Uzun süren seyahatimden bir hafta evveli ankaraya dönmüş
bulunuyorum.şimdi ankarada meşgul olduğum işler hakkında sizlere izahat
Vermeden evvel.Beg seneden beri tahakkukuna çalıştığım sendikalaşma har
kâtimizde bana en büyük bilgi kaynağı olan amerika seyahatini temin etti
ğinizden dolayı size müteşekkürüm.on senelik kitab üzerinde sendikacılık de
rsi almış olsaydım bu iki ayda öğrendiğimi öğrenme imkân yoktu.

Modern sanayi,teknik sendikalizm.konularını bütün incelikleri
ile öğrenmiş bulunuyorum.hatta yalnız amerikanın iş ve sanayini değil di
yer bazı avrupa memleketlerinde bu konudaki durumlarını inceliyerek mu
kayese imkânide elde ettiğim .seyahatimin kıymetini bir kat daha artırdım
Bulunmaktadır.Başta sayın MISS.BROWN.ve siz olmak üzere bütün A.F.L.ve
Amerika halkından çok yakın dostluk senpatisi gördük bize karşı gösteril
en bu ilğiden dolayı sizin şahsınızda A.F.L.nin bütün mensuplarına ve an
erika işçilerine samimi teşekkürlerimi arz ederim.

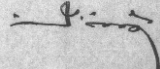
Ankarada ise geniş bir toplantı yaptık MİLLİ iş federasyonu
Kurma işini öneme ile almış bulunuyoruz.önümüzde bazı engeller olmasın
Rağmen bu federasyonu mutlaka kuracağımıza kuvvetle inanıyoruz.bir çok
kıymetli mesayî arkadaşım bu fikirdedir.

Diğer taraftan İngilizceyi öğrenmeğe çalışıyorum **çünkü**
Tercümanların vasıta oluşu beni tatmin etmiyor ve belkide istismar edil
işimizi düşünüyorum.

A.F.L.nin pariste bulunan temsilcisi MR.Joseph.F.Keath.iki
defa evvel ankaraya gelerek sizin tafsiyeniz üzerine benimle iki defa gör
üştu ve tekrar sizinle ankaraya geleceğini beyan etti memnun olduk ken
di si ile yaptığımız konuşmadan anladığıma göre Türkiyeye daimi temsilci
Gelmeğe istiyor.sizin bu husustaki fikrinizi bana acele olarak yazarsanız
Bizde ona göre tertibat alırız.

2/11/51/akşamı istanbula harekât etti parisa gidiyor.
C.I.S.L. ve UNESCO.nun müşterek harekâtı neticesi kabul edilen karşılı
klı işçi mübadelesinden istifade ederek 25 sendikacı arkadaşımızı avru
paya ayrıca amerikanın avrupadan davet ettiği 2000 işçiden yüz kadarını
Türkiyeden amerikaya göndereceyiz.bu durum bilhassa bizi için büyük ehe
mmiyet tasimektadır.gök istifademiz olacak.sana iki gazete gönderiyo
rum bunların biri sizin hakkınızda çıkan bir yazıya verdiğim cevaptır
Diğeri ise amerika seyahatimin kısa intibaları esas intibalarımı pek ya
akında büyük bir gazete ile negre başlıyacağım.tekrar size Miss.brown
ve bobilya bol bol selam ve sevgilerimi sunarım.

3-11-51
İsmail Aras

NOTICE: This material may be protected under the copyright law (Title 17 U.S. Code). This copy is for reference use only. No further repro-
duction may be made without permission of the George Meany Memorial Archives, 10000 New Hampshire Avenue, Silver Spring, MD 20913.
Tel: (301) 434-5444; 431-0385 (Fax)

Ek-2a: Şaban Yıldız'dan Irving Brown'a 21 Mayıs 1952

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONGFEDERASYONU
Muvakkat İcra Komitesi Genel Sekreterliği
Confédération Générale Des Syndicats Ouvriers De Turquie

fon : 20488

ÖZEL

Istanbul, 21. Mayıs-1952.
Cağaloğlu Cemal Nedir sokak No. 4

Mr Irving Brown
13 Avenue de l' Armée
Bruxelles
Belgique

Aziz dostumuy ve arkadaşımıy, 20-5-1952 tarihli mektubunuzu aldım. Gösterdiğiniz gayret ve teveccühleri bize en Samimi hislerle teşekkür ederim. Türkiye İşçi Sendikaları Kongfederasyonu'nun Teşkilat Kurumunda Sizin hususinin büyük önemini her zaman takdir ederiz.

Son bir yıl zarfında ve bilhassa Şubat 1952 den bu yana Türkiye Sendikaları Kuruluşlarının elde edilen gelişmelerden dolayı memnuniyetle malumat vermek imkanını bu la maddeyi müdahale eden makalede bulun. Özür dilerim.

Bundan böyle, Türk İşçi Sendikaları ve Türk-İş Halk Federasyonu'nun gelişmelerinden memnuniyetle malumat vermek için bir şekilde size bilgi vermeye çalışacağız. Bu suret hususien olabileceği takdirde malumat temin edeceğimiz ümit ederim.

Şimdi Türk-İş'in son durumu hakkında malumat vermek için 6, 9 - Nisan-1952 tarihinde Bursa'da alınan kararlar ve taraflardan haber olup aynı toplantıda oy birliği ile tasvir edilen Türk-İş Ana Kurulunu teşkil eden 7 maddeli ve Bölge Birliği, 3 Mertebe Federasyon ve Bir müstakil Sendikaların, kurulumundan sonra...

- 1-Türkiye Tekehit ve Örne Sendikaların Federasyonu (TEKSİF)
- 2-Türkiye Tasit İşçileri
- 3-Sakarya Bölgesi işçileri
- 4-Ankara İki Sendikaların

Kurucu olarak Türk-İş Kongfederasyonuna kurulu olarak katılmak üzere Kendi Komitelerinden resmen selahiyet almış bu bir maddelerdir.

Şaban Yıldız

NOTICE: This material may be protected under the copyright law (Title 17 U.S. Code) of the United States of America. Permission is granted to reproduce this material for non-commercial purposes only. No further reproduction may be made without the express permission of the Copyright Clearance Center, Inc., 222 Rosewood Drive, Danvers, MA 01923. (978) 750-8400.

Ek-2b: Devam

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
Muvakkat İcra Komitesi Genel Sekreterliği
Confédération Générale Des Syndicats Ouvriers De Turquie

Ö Z E L

İstanbul,
Cağaloğlu Cemal Nadir sokakı No. 4

20488

NOTICE: This material may be protected under the copyright law (Title 17 U.S. Code). This copy is for reference use only. No further reproduction may be made without permission. The George Meany Memorial Archives, 10000 New Hampshire Avenue, Silver Spring, MD 20903. (301) 461-5641; 433-2388 (Fax)

Geride kalın 7 teşekkülde haziran ay'ı içinde kongrelerini yapmak üzere karar almış bululmaktadırlar. Bunları başka İstanbulda "Tekel" işçilerini temsil eden 11 sendika birleşerek bu federasyon kurmuş bulunmaktadırlar. Ayrıca Deri-Tabağ ve Kuvvetli işçileri Sendikaları ile Deniz-Bemi Sanayi işçileri Sendikalarında federasyonlarını kurmak üzere son hazretlik kararını tamamlamak üzereydiler. Bütün bu teşekküller, Haziran ay'ı içinde kongrelerini akdederek Türk-İş Konfederasyonu'na Kurucu olarak katılma kararı almışa geçicecektirler.

"Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu" Temmuz ayının ilk yarısında resmen ilân edilmiş bulunmaktadır. Kat'ı tarihini size bildirerek ayrışma işi olmaktadır.

Mektubumuzla memlekatiimizi ziyaret edeceğimiz müjdeyi size memnuniyet ve sevinçle karıştırdık. Konfederasyonumuzun Resmen ilân tarihinde sizlerle buluşmamız bizim için bir iftihar vesilesi olacaktır. Bu vesile ile de her zaman olduğu gibi bu ziyaretimiz minarebetinizle müthiş zeka, tecrübe ve sendikacılıktaki kabiliyetinizden istifade etmek imkanını bagışlayacağımıza eminim.

Mektubumuzda, « karşılıklı meseleler hakkında» Kurumlarımızdan Sorun bir manâ çıkarmadığımızdan özür dilerim. Yalnız bir noktaya belirtmek ki, genel keşif ve hareket bakımından durumumuz fena olmamakla beraber maddi durumumuzu takviye için imkanlar arıyoruz.

En samimi hürmet ve selâmlarımızı kabulleni rica ederim. Ateş olmasını ve arkadaşlarımızın.

Yaban 11/6/68.
E. Yalobay
E. Yalobay

Ek-3: Seyfi Demirsoy'dan Henry Kirsch'e 23 Eylül 1967

TÜRK - İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU
GENEL MERKEZİ
CONFEDERATION OF TURKISH TRADE UNIONS
CONFÉDÉRATION DES SYNDICATS D'OUVRIERS DE TURQUIE

Selânik Cad. No. 6

Telefon : 12 37 67 - 12 47 65
Telgraf Cable : TÜRKİŞ

ANKARA, 28-September 1967

Mr. Henry Kirsh
Representative, Department of
International Affairs
AFL-CIO
815 16th. Street, N. W
Washington D, C 20006
U.S.A

Dear Brother Kirsh,

I hope you had a nice trip back to the States and your stay Turkey was an enjoyable one. Because of the extremely heavy work load and the many serious problems I had to tackle, I was unable to spent much time together.

During your stay in Turkey, you, I am, sure, have made some studies as to DISK and are fully aware of the technics we engage to collapse Disk and Disk affiliated organizations. One of our tactics has been to organize some rival organizations to those which form up the Disk. One of such organizations is the Rubber workers' Union (Kaucuk-İs) which you are aware of. This organization has been allways in the forefront of our fight against disk despite its limited resources and deserves all possible assistance.

I would appreciate it very much if you can kindly take this with brothen Meany and see if you can create some grounds whereby this Türk-İş affiliated organization could be rendered any technical material or any other type of assistance.

With my best personal wishes.

Fraternally Yours,
Seyfi Demirsoy
Seyfi Demirsoy
President

NOTICE: This material may be protected under the copyright law (Title 17 U.S. Code). This copy is for reference use only. No further reproduction may be made without permission. The George Meany Memorial Archives, 31000 North Hampshire Avenue, Silver Spring, MD 20903, (301) 431-5441; 431-0385 (Fax)

67/3223-11/4

68-001
+ 6-15

Ek-4a: Küçük ve (Fevzi) Baştürk'ten Henry Kirsch'e 9 Ekim 1967

Jul

KAUÇUK - İŞ
TÜRKİYE KAUÇUK, LÂSTİK VE PLASTİK
İŞÇİLERİ SENDİKASI
Genel Merkezi
Bakırköy, İstanbul Caddesi No. 46/2K
(Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Üyesidir)

Atatürk Bulvarı Selim Paşa Sokak No.62 Kat 1
Ptt. Üstü. Aksaray-Istanbul

Telefon : İstanbul, October, 9, 1967

Sayı : Özü :

SUBELER

Hakırköy Mr. Henry Kirsh
Eyüp Representative Department of
İşli AFL-CIO International Affairs,
Anadolü 815 16th Street, N.W.
Washington D.C. 20006
U.S.A.

Dear Brother Kirsh,

We were quite pleased that you were able to confer with our Vice-President when you visited Turkey.

We hope that your other visits and contacts while you were in Turkey were fruitful.

The Kauçuk-İş Union we have founded in opposition to the quite powerful Lastik-İş Union which is also one of the founders of the Disk confederation-an organisation at the extreme left and inimical to capital-is waging an implacable struggle against Lastik-İş. This struggle has as its motive to also harass the Disk confederation.

As you will appreciate, Lastik-İş has a sound material position. This union is equipped with vehicles, equipment and finds no difficulty in nullifying our efforts. On the other hand, our union is not only devoid of funds, but also possesses no technical equipment and vehicles. Despite all these disadvantages, we have unfailingly struggled against Disk and our endeavours have been rewarded with the recent authority ceded to us for enacting an industry level agreement on behalf of work sites encompassing 15,000 rubber workers.

We urgently need technical equipment and materials so that this authority may be evaluated.

Kauçuk-İş should absolutely be provided by adequate aid, if you would like to see half of Disk and the totality of Lastik-İş wiped out. We do not doubt that you will spare your interest and close attention in having this aid extended.

2618-001
Box 6
Folder 15

NOTICE: This material may be protected under the copyright law (Title 17 U.S. Code). This copy is for reference use only. No further reproduction may be made without permission. The George Meany Memorial Archives, 10000 New Hampshire Avenue, Silver Spring, MD 20903. (301) 431-5441; 431-0385 (fax)

Ek-4b: Devam

page 2

KAUÇUK-İŞ
TÜRKİYE KAUÇUK, LÂSTİK VE PLASTİK
İŞÇİLERİ SENDİKASI
Genel Merkezi

Bakırköy, İstanbul Caddesi No:62/2x
(Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna bağlıdır.)
Atatürk Bulvarı Selim Paşa Sokak No.62 Kat 1
Telefon : Ptt. Üstü Aksaray-İstanbul

İstanbul,

Sayı : Özü :

SUBELER

Bakırköy

Eyüp

Şişli

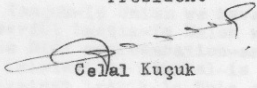
Anadolı

In other words getting satisfactorily organised and have the 15,000 workers in the industry enroll with our union entails the granting of such aid. Contrariwise, if this aid is delayed we might most probably miss this historic chance. In this way Disk and Lastik-İş in Turkey will become an invincible power.

We therefore convey to your kind person our most cordial and brotherly regards and respects knowing also that you will not fail to speak on behalf of our union vis-a-vis the appropriate individuals or bodies and support our cause that our being granted the necessary aid is an exigency.

Your brothers,

President General secretary

Celal Kuçuk

Fevzi Basturk

NOTICE: This material may be protected under the copyright law (Title 17 U.S. Code). This copy is for reference use only. No further reproduction may be made without permission. The George Meany Memorial Archives, 10000 New Hampshire Avenue, Silver Spring, MD 209 (301) 431-5441; 431-0385 (fax)

KAYNAKÇA

- Amerikan İşçi Hareketinin Tetkiki* (1964). Türk-İş Yayınları No 27, Ankara: Şark Matbaacılık.
- Aral, Fahri (tarihsiz). *Rıza Kuas-Bir İşçi Liderinin Hikâyesi*. İstanbul: Lastik-İş Yayını.
- Aras'tan Bay ve Bayan Brown'a, 18 Kasım 1951, RG18-004 Box 36, Folder 14.
- Aras'tan Brown'a 3 Kasım 1951, RG18-004 Box 36, Folder 14.
- Aras'tan Brown'a, 26 Şubat 1953, RG18-004 Box 36, Folder 14.
- Aras'tan Green'e, 30 Ağustos 1952, RG18-004 Box 36, Folder 14.
- Asutay, Burhanettin (1961). *Türkiye de Bir Amerika Olabilir*, İzmir: İstiklal Matbaası, İzmir.
- Beichman, Arnold. (1990). "Jay Lovestone, RIP-obituary". 1 Nisan 1990.
- Boel, Bent (2003). *The European Productivity Agency and Transatlantic Relations 1953-1961*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press 2003.
- Boris Shiskin'in Wilton Katz'a 3 Şubat 1951, (Gizli), GMMA RG13-001 Box 12 Folder 9.
- Boris Shiskin'e 13 Temmuz 1950 tarihli mektup, (Gizli), GMMA RG13-001 Box 12 Folder 8.
- Britanya Brüksel Elçiliği Yazısı, 16 Ekim 1952, TNA FO 371/101897.
- Britanya İzmir Konsolosluğundan Ankara Büyükelçiliğine, 7 Temmuz 1953, (Gizli), TNA FO 371/107597.
- Britanya Ankara Büyükelçiliğinden Çalışma Bakanlığı'na, 11 Haziran 1966, TNA LAB 13/2169.
- Brown, Irving.(1951) "Trade Union Mission to Turkey", GMMA RG18-004 Box 36 Folder 16.
- Brown'dan Aras'a, 3 Kasım 1951, GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14.
- Buhle, Paul.(1999). *Taking Care of Business*, Samuel Gompers, George Meany, Lane Kirkland, and the Tragedy of American Labor. New York: Montly Review Press, 1999.
- Burdon'dan Kuas'a, 21 Mart 1963. TÜSTAV Lastik-İş Koleksiyonu.
- Busch, (Gary K) ile e-posta yazışması. 11 Nisan 2009. (eski UAW Uluslararası İlişkiler Birimi Müdürü)
- Çelik, Aziz. (2009). "Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık: Parti-Devlet İlişkileri (1946-1967)". *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Demirsoy, Seyfi. "Bizden Söylemesi", Türk-İş dergisi, Sayı 6, Ağustos 1963.
- Demirsoy'da Meany'ye, 2 Ekim 1963, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Demirsoy'da Meany'ye, 20 Mart 1965, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Demirsoy'dan Brown'a, 18 Ağustos 1961, GMMA RG18-004, Box 36, Folder 14.
- Demirsoy'dan Brown'a, 30 Kasım 1961, RG18-004, Box 36, Folder 14.

- Demirsoy'dan Kirsch'e, 23 Temmuz 1969. GMMA, RG18-001, Box 6, Folder 15.
- Demirsoy'dan Kirsch'e, 28 Eylül 1967, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Demirsoy'dan Lovestone'a, 2 Şubat 1953. GMMA RG18-004 Box 36 Folder 16.
- Demirsoy'dan Meany'ye, 16 Eylül 1963, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Demirsoy'dan Meany'ye, 2 Ekim 1963, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Demirsoy'dan Meany'ye, 20 Mart 1965, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Demirsoy'dan Meany'ye, 30 Aralık 1963. GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Demirsoy'dan Meany'ye, 8 Şubat 1968. GMMA, RG18-001, Box 6, Folder 15.
- Demirsoy'dan Meany'ye, Ölen Astronotlar İçin Taziye, GMMA, RG18-001, Box 6, Folder 15.
- Demokrat Partinin İstanbul İl Kongresinin 3.üncü günkü zabtı, 19 Ocak 1948, BCA CHPK 490.01.437.1814.1.
- Denizel'den Ross'a, 13 Şubat 1963. GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Dimitir Şişmanov. (1990). Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi Kısa Tarih (1908-1965), İkinci Baskı, İstanbul: Belge Yayınları.
- Edwards'tan Brown'a 14 Şubat 1967, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Erakalın (Avrı) ile görüşme, İstanbul: 3 Mart 2007.
- Etöz, Zeliha.(2002). *Sanduktan Sendikaya, Tek Gıda-İş'in Hikâyesi*. Ankara: Tek Gıda-İş Yayınları.
- Gallin, Dan. "Funeral Speech for Charles Levinson, 26 Ocak 1997", www.globallabour.info/en/2006/10/10/funeral_speech_for_charles_lev.html.
- Güngör, Fatih.(1994). "Türk-İş ve Uluslararası İlişkiler", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hart'tan Meany'ye 14 Aralık 1966, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Herling, John. "Background re Turkish Labor Party and DISK", GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- History and Structure of Turkish Unions", 1963, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Hürbilek, Sayı 93, 28 Nisan 1950.
- İleri, Rasih Nuri (derleyen).(2003). *Kırklı Yıllar-4, 1947 TKP Davası*, İstanbul: TÜSTAV Yayınları.
- İnan, İsmail, Temsilciler Meclisi Hal Tercümesi. TBMM Genel Sekreterliği Genel Evrak ve Arşiv Müdürlüğü.
- İstihbarat Raporu, BCA 030 01 68 429 14.
- İşçi Hakkı, "İ. Brovv'un [Brown] raporu ve ifade ettiği tehlike". Sayı 7, 16 Ağustos 1951.

- İşıklı, Alpaslan. (1979). Sendikacılık ve Siyaset, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Karacagil (Tevfik Nejat) ile görüşme, 2008.
- Kirsch'ten Demirsoy'a, 13 Aralık 1967. GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Kirsch'ten Demirsoy'a, 23 Ocak 1967, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Kirsch'ten Demirsoy'a, 29 Aralık 1966, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Kirsch'ten Lovestone'a, 29 Ağustos 1967, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Koç, Yıldırım. (1986). *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?* İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Koç, Yıldırım. (2005). *Batılı İşçi Sömürüye Ortak*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kuas, Rıza. Millet Meclisi Hal Tercümesi, TBMM Genel Sekreterliği Genel Evrak ve Arşiv Müdürlüğü.
- Kuas'tan AFL-CIO'ya, 8 Haziran 1962. TÜSTAV Lastik-İş Koleksiyonu.
- Kuas'tan Burdon'a, 8 Mart 1963. TÜSTAV Lastik-İş Koleksiyonu.
- Kuas'tan Levinson'a, 20 Mayıs 1965, TÜSTAV Lastik-İş Koleksiyonu.
- Küçük ve (Fevzi) Baştürk'ten Kirsch'e, 9 Ekim 1967, GMMA RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Lovestone'dan Demirsoy'a, 26 Eylül 1967, GMMA, RG18-001 Box 6 Folder 15.
- Makal, Ahmet (2002). Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Meany, George. Social Aspect of Economic Development-The Role of Free Trade Unions. Message from George Meany, President AFL-CIO to Economic and Social Studies Board in İstanbul. Delivered by Seyfi Demirsoy. August, 4, 1963. GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.
- Millen, Bruce H. "Factions of the Turkish labor movement differ over political role". Monthly Labor Review. June 1969, Vol. 92, Issue 6.
- Milliyet, 21 Ekim 1957.
- Morgan, A Covert Life, Jay Lovestone- Communist, Anti-Communist, and Spymaster, New York: Random House, 1999.
- Munck, Ronaldo. (2002). Emegin Yeni Dünyası, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- National Review, (the). 7 Nisan, 1989.
- Özgüneş'ten Brown'a, 11 Kasım 1951. RG18-004 Box 36, Folder 14.
- Öztürk, Kenan. (2004). Amerikan Sendikacılığı ve Türkiye, İlk İlişkiler, AFL-CIO'nun Avrupa temsilcisi Irving Brown ile Söyleşi. İstanbul: TÜSTAV Yayınları.
- Pamukçu (Sina) ile görüşme, 24 Ekim-6 Kasım 2007.
- Rathbun, Ben.(1996). The Point Man, Irving Brown and the Deadly Post-1945 Struggle for Europe and Africa. London: Minerva Press.
- Report on America and San Francisco Adress, (Mehmet İnhanlı ve İsmail Aras tarafından hazırlanan rapor), 25 Ekim 1951, GMMA RG18-004 Box 36 Folder 15.

Sosyal Adalet, “Sendikacı Şaban Yıldız Amerikaya Gitmeyi Reddedti”, Sayı 16, Temmuz 1965.

Sosyal Adalet, 23 Nisan 1963, Sayı 6.

Şişmanov, Dimitir.(1990). *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi-Kısa Tarih (1908-1965)*. Hazırlayan: Ayşe ve Ragıp Zarakolu. İkinci Baskı, İstanbul: Belge Yayınları, 1990.

Taft, Philip.(1959). *The A. F. Of L. From the Death of Gompers to the Merger*. New York: Harper and Brothers, Publishers, 1959.

Tetey'den Brown'a GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14.

Türk-İş dergisi, Sayı 1, 15 Mart 1963.

Türk-İş dergisi, Sayı 109, Şubat 1974.

Türk-İş dergisi, Sayı 6, Ağustos 1963.

Türk-İş Yönetim Kurulu 5. Dönem 3. Oturum Toplantı Tutanağı. (1965). Çoğaltma, 20 Mayıs 1965; TÜSTAV Lastik-İş Koleksiyonu.

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi. (1996). *Cilt 1*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1996) *Cilt 2*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi (1998). *Cilt 3*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

USAID, Directory of Participant Turkey-United States 1949-1971.

Yıldız, Şaban (1998). “Türk-İş'in Kuruluşu ve Bazı Gerçekler”, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldız, Şaban-Şükran Kurdakul. (1966). *Sosyalist Açından Türk-İş Yargılanıyor*, İstanbul: Ataç Kitabevi.

Yıldız'dan Brown'a, 14 Ekim 1954, GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14.

Yıldız'dan Brown'a, 15 Temmuz 1961. GMMA RG18-001 Box 6 Folder 16.

Yıldız'dan Brown'a, 28 Mayıs 1952, GMMA RG18-004 Box 36 Folder 14.

Yıldız'dan Brown'a, Tekstil İşçileri Gecesi Davetiyesi, GMMA, RG18-004, Box 36, Folder 14.

Yıldız'dan Lovestone'a, 14 Şubat 1953, GMMA RG18-004 Box 62 Folder 6.

Yön, Sayı 160, 22 Nisan 1966.

Yön, Sayı 170, 1 Temmuz 1966.

